

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

VZTAH MEZI OSOBNOSTÍ A OCENĚNÍM HUMORU

RELATION BETWEEN PERSONALITY AND APPRECIATION
OF HUMOR

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Václav Grundman**

Vedoucí práce: **Filip Sulejmanov, Ph.D.**

Olomouc

2022

Poděkování

Velice rád bych zde poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce Filipu Sulejmanovi, Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky, doporučení, možnost zkoumat takto zajímavé téma a především ochotu a přívětivý přístup. Děkuji také PhDr. Danielu Dostálovi, Ph.D. za pomoc se statickým zpracováním a očištěním dat. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za materiální podporu své partnerce za emoční podporu a duchaplné připomínky po celou dobu psaní práce. Mé poděkování patří také všem respondentům, bez nichž by tato práce nevznikla.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou/u diplomovou práci na téma: „Vztah mezi osobností a hodnocením humoru“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 31.3.2022

Podpis

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 Humor a smysl pro humor	6
1.1 Definice humoru	7
1.2 Smysl pro humor	8
1.3 Ocenění humoru	10
1.3.1 Historické teorie.....	11
1.3.2 Dnešní kognitivní teorie.....	12
1.3.2.1 Teorie nesouladu	12
1.3.2.2 Teorie nesoulad-řešení	13
1.4 Dotazníky hodnocení humoru	18
1.4.1 Dotazníky založené na obsahové bázi	18
1.4.2 Dotazníky založené na faktorové analýze	20
1.4.3 Dotazník 3 WD	20
1.4.3.1 Vývoj 3 WD	21
1.4.3.2 Dimenze humoru	22
1.4.3.3 Dimenze ocenění	23
1.4.4 Dotazník HSAS.....	23
2 Osobnost	25
2.1 Big Five	25
3 Osobnost a ocenění humoru	28
PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 Výzkumný problém, cíle a hypotézy	32
4.1 Cíle výzkumu.....	32
5 Základní a výběrový soubor	34
6 Aplikovaná metoda	35
6.1 Test HSAS	35
6.2 Test BFI-2.....	35
7 Sběr dat a etické aspekty výzkumu	38
7.1 Etické aspekty výzkumu.....	38
8 Zpracování dat	39
8.1 Výsledky deskriptivní statistiky.	40
8.2 Výsledky konfirmační statistiky.....	42
8.2.1 Vztah subškál BFI-2, genderu a ocenění humoru.....	44
8.3 Výsledky ověření platnosti hypotéz	46
9 Diskuze	48
10 Závěr	53

SOUHRN	54
ZDROJE	56
SEZNAM TABULEK	65
PŘÍLOHY	66

ÚVOD

Humor je součástí života každého z nás. Každý se směje a praktický každý je rád, když se mu podaří rozesmát někoho jiného. Humor utužuje přátelství a pomáhá užívat si hezké chvíle. Asi každý si vzpomene na zážitky ze svého dětství, kdy se s kamarády nasmál různým humorným situacím, scénkám v seriálech, vtipům i nechtěnému černému humoru. Humor ale pomáhá i ve chvílích těžkých, ne nadarmo se říká „radši se směju, protože jinak bych musel brečet“.

Proto může překvapit, že psychologie humoru je vůči jiným oblastem psychologie v ústraní, a přitom je to vědní oblast „ze života“. Přestože studie na mnohé aspekty psychologie humoru chybí i ve světovém měřítku, v České republice je zastoupení prací v tomto směru ještě výrazně chudší, což je podle mě škoda.

Kvůli tomu jsem se rozhodl zaměřit se na psychologii humoru, konkrétně ocenění humoru. Pod tímto termínem si lze představit zkoumání toho, jaký typ vtipných podnětů člověk preferuje. Mojí snahou je nejen rozšířit nepříliš početnou skupinu prací o psychologii humoru, ovšem také vyvolat svojí prací větší zájem o toto téma. Také doufám v to, že na můj výzkum bude navázáno ať už kritikou či vytvořením práce na základě mých doporučení.

Další důvod je čistě sobecký. Je to nevšednost a originalita práce, téma, se kterým jsem se ani jako student psychologie příliš nepotkal (nepočítám-li dobrovolný předmět, na psychologii humoru zaměřený), téma tedy nové, ve kterém jsem nadmíru interesován.

Cílem této práce je popsat vztahy mezi dimenzemi české adaptace Škály hodnocení struktury humoru (zkratka HSAS, v originále Humor Structure appreciation Scale) a faktory modelu osobnosti Big Five, konkrétně v dotazníku BFI-2, v českém kulturním kontextu. V dotazníku HSAS není humor rozdělen podle obsahu, ale podle struktury, tedy jestli je vysvětleno veškeré překvapení, které pointou vzniká, nebo zůstávají nevysvětlené otázky, na které není odpověď. Pět dimenzí Big Five je otevřenost vůči zkušenostem, svědomitost, extroverze, přívětivost a neuroticismus. Mojí snahou tedy bylo zjistit, jestli existuje preference ve strukturách humoru u lidí se specifickými vlastnostmi (například jestli mají extroverti radši humor, kde nejsou všechny otázky vyjasněny).

TEORETICKÁ ČÁST

1 Humor a smysl pro humor

Humor je velmi specifický koncept. Pravděpodobně každý ví, co je to humor, a dokáže ho rozpoznat, ale těžší je ho definovat, protože nabývá nejrůznějších forem, od různých vtipů přes ironii až po slovní hříčky. Jako termín prošel velkým vývojem, kdy v původním významu (ještě v antickém Řecku) byl humor označení pro tekutinu či kapalinu (Martin & Ford, 2018). Následně se začal používat v lékařském jazyce pro označení tělesných kapalin. Tyto tělesné kapaliny byly podle tehdejší medicíny zodpovědné za labilní chování a náladu, takže se z humoru časem stalo označení kvality nálady. Posun k dnešnímu významu slova začal v šestnáctém století v Anglii, kdy se k významům humoru přidružila mentální nestabilita či deviace od sociálních norem, celkový excentrismus. Lidé s těmito charakteristikami byli často terčem posměchu, další transformace významu tedy na sebe nenechala dlouho čekat (Ruch, 2010). Osoba, která sloužila jako terč posměchu, byla označovaná jako „humorist“, člověk, který ji imitoval, byl „man of humor“. Humor tedy tehdy začal být schopnost rozesmívat ostatní (Martin & Ford, 2018).

Z historického vývoje se postupně začaly vynořovat dva (hlavní) významy či terminologie pro to, co to humor je. První z nich vyvstává z historického pole estetiky, kde je komika (nadání rozesmát či pobavit ostatní) na stejné úrovni jako krása či harmonie. Humor je pouze jedním z elementů komiky, stejně jako důvtip, nonsens, satira či ironie. Vyjadřuje pozitivní náhled na svět a jeho nedokonalosti, soucitné a chápavé srdce. V tomto pojetí nelze označit ponižující vtip jako agresivní humor, jelikož humor je benevolentní a vtip není projevem humoru. V eseji o smyslu pro humor Nicolson (1946; v Ruch, 2010) vyjádřil estetické chápání humoru „...*spíše nastavení mysli než její aktivita; rozjímavý podvědomý zvyk spíše než intuitivní záblesk...*“. Podobný pohled (byť ne zcela identický, v jeho vnímání nebyla mezi komikou, vtipy a humorem žádná hierarchie) měl na humor i Freud, tudíž ověřování jeho teorie humoru například pomocí vtipů či karikatury je problematické (Ruch, 2010).

Druhé, novější pojetí, tak jak je humor vnímán v anglo-americkém výzkumu a běžném životě, je zastřešující výraz pro všechny fenomény na tomto poli. Humor tedy nahradil komiku, je (teoreticky) vnímán jako neutrální a nese v sobě i agresivní formu. Na rozdíl od předešlého pojetí jsou i vtipy součástí humoru a jsou častým předmětem výzkumu.

Přestože je tento pohled platný i ve vědeckém zkoumání, projevují se pozůstatky prvního pojetí v podvědomém vnímání humoru jako pozitivního fenoménu, což se projevuje mimo jiné vyhýbáním se negativnímu projevu humoru (výsměch) v mnoha měřicích škálách (Ruch, 2010).

1.1 Definice humoru

Než se pokusím přiblížit vědecké pojetí, na definici z Oxfordského slovníku (1989) lze ukázat obtíž, která se objevuje při snaze definovat humor: „Je to *kvalita jednání, řeči, či psaní, která vzbuzuje pobavení... schopnost vnímat to, co je směšné nebo pobavující nebo vyjádření směšného řečí, písmem nebo jinou skladbou.*“ Na první pohled dostatečné definování má v sobě logickou mezeru, jelikož to, co člověka pobaví, je subjektivní, tudíž podle této definice může být humor cokoli a zároveň nic, podle toho, kdo posuzuje, co ho pobavilo. V takovém případě by nekvalitní humor nebyl humorem. S podobným problémem se potýká široká definice od Longa a Graessera (1988): „*Humor je cokoli učiněno či řečeno, schválně či neúmyslně, co je považováno za komické či legrační*“ (byť tato definice dobře vyjadřuje to, že humor nemusí být úmyslný) či Martineaua (1972; v Scheel & Gockel, 2017) „...*komunikace, která je vnímána jako vtipná*...“. Definici tedy nejde příliš dobře stavět na subjektivním „humor je to, co je vtipné“. Dalším nedostatkem některých definic je rámování humoru jako jednoznačně pozitivního fenoménu, např. „*Humor je pobavující komunikace, která vyvolává pozitivní emoce a poznávání u jednotlivce, skupiny či organizace*“ (Romero & Cruthirds, 2006). Ovšem např. ponižující humor s cílem výsměchu pozitivní emoce jistě nevyvolává a pozitivní rámování si nezaslouží. Proto i Ruch (2010) vyjádřil potřebu se odpoutat od jednoznačně pozitivního rámování směrem k neutrálnímu. Stejný nedostatek má i definice „...*sociální fenomén, který se odráží ve hravé (humorné) interakci a veselé komunikaci*“ (Svebak, 2014). Ještě k tomu však o humoru tvrdí, že je to a priori sociální fenomén, což však nemusí být nutné, pokud člověk pobaví sám sebe.

Tato omezení dovádí některé výzkumníky až k tautologiím a definici kruhem, například podle Thorsona a Powella (1993) humor zahrnuje schopnosti produkovat, rozpoznávat humor a používat humor jako copingovou strategii. Pokud bychom však takovéto vysvětlení řekli člověku, který neví, co to humor je, nijak bychom mu nepomohli. Žádná z těchto definic totiž nevysvětluje, jak poznat rozdíl mezi humorným a nehumorným (kromě reakce publika, která je z výše uvedeného důvodu problematická). Proto se

mnohdy teoretici uchylovali k velmi obecnému popisu. Weisfeld (1993) preferuje z důvodů, které jsem již popsal dříve, definici ocenění humoru „...výrazná, příjemná emoce, která je často doprovázena smíchem“. Tato definice velmi dobře reflektuje to, že smích je častým doprovodem humoru, ovšem může vznikat i v jiných situacích, jako třeba když je člověk nervózní a humor se neobjevuje (Suls, 1983). Kvůli šířce této definice však může do tohoto vyjádření spadat třeba i zadostiučinění, emoce jednoznačně příjemná, která může být smíchem doprovázena.

Mezi výzkumníky celkově panuje shoda v tom, že humor do sebe zahrnuje komunikaci vícero nesourodých významů, které jsou v nějakém smyslu pobavující (Scheel & Gockel, 2017). Ovšem z různorodých definicí a pojetí lze vidět, že mezi akademiky neexistuje žádná obecná shoda na terminologii či definicích pojmů, žádná kompletní, shrnující a uspokojivá definice humoru neexistuje (Ruch, 2001; Scheel & Gockel, 2017). Podle Rucha (2010) otázka „co je to humor“ ani není vhodná, protože na ni neexistuje žádná komplexní odpověď, obsahující absolutní pravdu. Proto je podle něj vhodné přeformulovat tuto otázku na „jak chápeme humor jako vědecký koncept“. Na tuto přeformulovanou otázku už mnohé definice výše odpovídají mnohem lépe, jejich nedostatky totiž v některých odvětvích psychologie nejsou relevantní. Například pokud je humor zkoumán v organizační psychologii, tak půjde výhradně o sociální fenomén a moje výtka výše napsaná v takovém případě neplatí. Protože ve svém výzkumu budu zkoumat právě reakci publika, můžu použít v rámci této práce definici výše uvedenou definici, postavenou na reakci publika (s menším dodatkem): „*Humor je komunikace, která je vnímána jako vtipná...*“ (Martinau, 1972; v Scheel & Gockel, 2017) popřípadě je její intencí být vnímána jako vtipná. Dodatek jsem přidal z toho důvodu, že vtipy v dotazníku nejsou každým hodnoceny jako vtipné, ovšem u všech z nich je cíl, aby jako vtipné hodnoceny byly.

1.2 Smysl pro humor

Smysl pro humor, na rozdíl od samotného humoru, neztratil prakticky nic ze svých historických pozitivních konotací, proto je rysem osobnosti s vysokou sociální desirabilitou (Ruch, 2010). Dnes už se mu ovšem nedává taková důležitost jako dříve, kdy mít smysl pro humor byla jedna z nejdůležitějších charakteristik, dokonce se nedostatek smysl pro humor vnímal jako charakteristika některých mentálních onemocnění, např. paranoii (Wickberg, 1998). Součástí vývoje je též zvětšující se vágnost tohoto termínu, kdy dříve vyjadřoval schopnost rozesmát ostatní a užívání si pobavení se a smíchu, něco

podobného jako smysl pro krásu v umění, zatímco dnes je to spíše obecnější set žádoucích osobnostních rysů. Tehdejší smysl pro humor nezahrnoval totiž takové prvky jako ocenění agresivního humoru, proto byl vnímán jednoznačně pozitivně (Martin & Ford, 2018). Touha po tom mít smysl pro humor vede k tomu, že při sebeposuzování se pouze šest procent lidí přiznalo k tomu, že se vidí jako osobu s podprůměrným smyslem pro humor (Allport, 1961). Nejde totiž jen o smysl pro humor, ale i o aspekty osobnosti s ním spojené. Když měli studenti přisuzovat hypotetické osobě s nadprůměrným smyslem pro humor další vlastnosti, popisovali ji jako více přátelskou, příjemnou, spolupracující, zajímavou, s větší fantazií, kreativnější, chytřejší, obdivuhodnější, vnímavější, inteligentnější a méně chladnou, mrzutou a pasivní (Cann & Calhoun, 2001). I přestože byly hypotetické vtipnější osobě dány i některé negativní vlastnosti, mimo jiné impulzivita a menší vyspělost, pozitivní vlastnosti jednoznačně převážily.

Jelikož je smysl pro humor multidimenzionální koncept, bylo třeba zachytit všechna jeho možná pojetí. Hans Eysenck (2013) byl jedním z prvních, kdo se o to pokusil. Prvním z významů byl kvalitativní či konformní význam, totiž to, že se člověk směje stejným věcem jako ostatní. Druhý význam je kvantitativní. Osoba s velkým smyslem pro humor se směje více než ostatní, je snadněji pobavena. Třetí a poslední význam je produktivní a vyjadřuje aktivitu osoby, vyprávění vtipů, bavení ostatních. Zajímavé je, že tyto „tři“ smysly pro humor nejsou příliš provázané, tak jak to vyšlo v nepublikované studii Eysenckova žáka, tak i v novějších studiích (jedinou výjimkou byly sebeposuzovací dotazníky) (Köhler & Ruch, 1996). Jeden z nedostatků Eysenckova rozdělení vyjádřila Babad, (1969; v Babad, 1974) kdy v něm není rozlišováno mezi produkcí (vymyšlení vtipných poznámek) a reprodukcí (vyprávění vtipů, které někde člověk slyšel).

Další rozšíření tohoto listu přinesli Hehl a Ruch (1985), kteří stanovili sedm různých pojetí, jak lze smysl pro humor vnímat:

- 1) schopnost chápat vtipy a další humorné stimuly
- 2) způsob jakým osoba vyjadřuje humor a veselí, kvantitativně i kvalitativně
- 3) schopnost tvořit humorné poznámky a vjemy
- 4) oceňování různých typů mluvených či kreslených vtipů a dalších humorných materiálů
- 5) úroveň toho, jak moc osoba aktivně vyhledává stimuly, které ji rozesmívají, například komedie

- 6) paměť na vtipy či vtipné události z jejich života
- 7) tendence používat humor jako copingovou strategii

V tomto listu, který už je rozsáhlejší, ovšem chybí pojetí smyslu pro humor jako nebrání sama sebe příliš vážně, schopnost zasmát se nad vlastními nedostatky a vadami. Proto Martin (Martin & Ford, 2018) přinesl další konceptualizaci humoru jako:

- 1) vzorec chování (tendence smát se často, vyprávět vtipy a bavit ostatní spontánními vtipnými poznámkami)
- 2) schopnost (tvoření humoru a pobavení ostatních, pochopení vtipů, pamatování vtipů)
- 3) charakterová vlastnost (hravost, veselost)
- 4) estetická reakce (užívání si konkrétních typů humorného materiálu)
- 5) přístup (pozitivní pohled vůči humoru a humorným lidem)
- 6) pohled na svět (nevážný postoj k životu)
- 7) copingová strategie či obranný mechanismus (tendence držet se humorné perspektivy na svět okolo při nepříznivé situaci)

U výzkumu je vždy důležité stanovit pojetí smyslu pro humor, které je využito v dané práci. Je tomu tak proto, že pro různá pojetí je vhodný různý typ měření (například vzorec chování pomocí sebeposuzovacích škál, ve kterém respondenti ohodnotí, jak moc na ně platí různá tvrzení o jejich typickém chování spojeném s humorem) (Martin & Ford, 2018). Naproti tomu, pokud je humor brán jako schopnost, je třeba objektivní měření, tedy výkonové testy. V mé bakalářské práci budu užívat pojetí humoru jako estetické reakce, jelikož je platné u testů hodnocení humoru.

1.3 Ocenění humoru

Ocenění nebo také hodnocení humoru (v této práci budu využívat oba pojmy jako ekvivalentní) je poměrně náročný proces k popsání a vysvětlení. Je to tak i proto, že pokud je pokus o vytvoření humoru úspěšný, je ocenění prakticky okamžité a nenucené, takže je náročné zaregistrovat kognitivní procesy, které jsou jeho součástí. Zároveň je nutné uvědomit si, že teorie smíchu nerovná se teorii humoru. Tyto dva procesy jsou sice spolu často provázané, ale zároveň jsou na sobě nezávislé, člověk se může například smát, když je nervózní, bez jakékoliv přítomnosti humoru (Jones, 1970). V této kapitole se pokusím

zachytit nejdříve historický vývoj teorií o ocenění humoru a následně přiblížím novodobé kognitivní teorie.

1.3.1 Historické teorie

Humorem a jeho oceněním, respektive tím, co dělá humor vtipným, se zabývali myslitelé dávno před tím, než vznikla psychologie. Jedním z nich byl James Beattie (1776; v Sulsovi, 1983), podle kterého „...smích vzniká z výskytu dvou nebo více nekonzistentních, vzájemně nevhodných či nesourodých částí nebo okolností, které jsou spojené v komplexním objektu nebo nabývající určitého druhu vzájemného vztahu z podivuhodného způsobu, jakým si jich mysl všímá“. Toto vyjádření je poměrně dlouhé, ovšem jednoduchou hlavní pointou této teorie je důležitost nesourodých částí, z nichž vzniká humor. Inkongruence nebo nesoulad je důležitou součástí mnoha teorií ocenění humoru, kvůli jasnosti budu používat oba tyto výrazy, byť má anglické slovo „incongruence“ více možných překladů. Elegantněji se podařilo vyjádřit potřebu nesouladu pro existenci humoru William Hazlittovi (1819): „*Esenci směšného je nesoulad, odpojení jedné myšlenky od druhé, jejich vzájemné strkání se.*“ Podobně se vyjádřil i Kant (1970; v Ruch, 2001), podle kterého je smích: „*emoce vyvstávající z náhlé transformace napjatého očekávání v nicotu.*“ Nesoulad je něco, díky čemu se rozplynou, transformují napjatá očekávání.

Na důležitosti nesouladu se shodli i s filozofem Herbertem Spencerem, který se snažil provázat smích nejen s mentálními, ale i fyzickými pochody. Jeho teorie spočívala v tom, že smích vzniká z přetlaku přebytkové energie. Ta se uvolní ve chvíli, kdy má člověk vážná očekávání, ovšem ta nejsou naplněna a jeho pozornost se obrátí na něco rozverného, frivolního, což vede ke smíchu. Důležitým přídatkem byl dodatek, že ne vždy vede nesoulad k humoru, je k tomu třeba snižování tohoto nesouladu, sestupná tendence, která nakonec povede k vyřešení nesouladu, na což navázaly budoucí teorie (Spencer, 1860).

Z novějších autorů se například Arthur Koestler (1964) snažil najít teorii zahrnující jak humor, tak umění či vědecký vhled. Tyto mentální výtvořky podle něj vznikají jako výsledek bisociace, totiž situace nebo myšlenky ve dvou normálně neslučitelných referenčních rámcích. To způsobuje náhlý přesun myšlenek z jednoho rámce do druhého, který má odlišná pravidla či logiku. To, čím se však liší umění od humoru, je podle Koestlera emoční klima, ve kterém se „výtvoř“ pohybuje. Například vědecké objevy jsou

uskutečněny v neutrálním a emocí prostém prostředí. Naopak humor vzniká (podle Koestlera) v klimatu agrese či úzkosti.

Z tohoto přehledu je tedy možné vidět, jaká důležitost byla přisuzována nesouladu při vzniku humoru, byť se liší názory v tom, jestli nesoulad doplňují další faktory či ne.

1.3.2 Dnešní kognitivní teorie

Způsobů, jakými je vysvětlováno to, co dělá humor vtipným, je mnoho. Já se zde zaměřím na kognitivní teorie. Za prvé je to kvůli zakotvení celé teorie v kognitivní teorii, díky čemuž se hodí k vysvětlení humoru, který je intelektuálnější. Tento druh humoru je v dotazníku, který je využit v této práci. Za druhé je to kvůli propojení jedné z kognitivních teorií s jednou dimenzí dotazníku, jejich názvy a teoretické fungování jsou identické (Ruch, 1983; v Saroglou, 2002; Suls, 1983).

1.3.2.1 Teorie nesouladu

Jeden z teoretických směrů, který navazuje na dřívější myšlenky, je teorie nesouladu. Podle ní je nesoulad nutný, ovšem také dostatečný k vytvoření humoru. Podle představitelů tohoto pohledu je humor důsledkem nesouladu mezi dvěma mentálními reprezentacemi, přičemž jednou z nich musí být nějaké očekávání (vzniklé z vtipu před pointou) a druhou nějaká myšlenka (pointa vtipu). Čím větší nesoulad či rozpor, tím vtipnější situace (Nerhardt, 1976). Nabíledni je námitka, že např. pokud člověk dostane z testu horší známku, než čekal, není pobaven, tedy že každé překvapení není vtipné. To je vyřešeno dovětkem, že totiž humor vznikne pouze tehdy, kdy nesoulad probíhá v bezpečném a ničím nehrožícím prostředí (Nerhardt, 1977).

Tato teze „čím větší překvapení, tím více je člověk pobaven“ byla ověřena řadou experimentů. Jedním z nich bylo zvedání série závaží, kdy váha posledního z nich vůbec nenavazovala na předchozí závaží, kdy bylo buď o mnoho lehčí či naopak o mnoho těžší. Potvrdilo se, že čím větší rozdíl byl mezi váhami, tím více se subjekty smály, či usmívaly (Nerhardt, 1970). Tento experiment byl několikrát úspěšně replikován (např. Gerber & Routh, 1975; Deckers, Jenkins, & Gladfelter, 1977). Při těchto experimentech bylo zjištěno, že osoby, které byly správně informovány o opravdové váze posledního závaží, se usmívaly mnohem méně, což teorii nesouladu potvrzuje (Deckers et al., 1977). Ovšem, jak už bylo řečeno výše, smích není ekvivalentem pobavení, proto tyto výzkumy potvrdily

pouze to, že nesoulad vyvolává smích, nikoliv nutně pobavení. V jednom z těchto experimentů však kromě zachycení smíchu hodnotili samotní respondenti humornost situace (Deckers et al., 1977). I tento postup má však své metodické mouchy, jelikož tím, že museli respondenti hodnotit, jak moc byla situace vtipná, bylo implikováno, že mají situaci považovat za vtipnou.

Humor však má i sofistikovanější a náročnější formy, na které teorie nesouladu nestačí, proto vznikl další pohled na ocenění humoru.

1.3.2.2 Teorie nesoulad-řešení

Je třeba uvést hned na začátku této kapitoly, že stejně je v angličtině označována i dimenze humoru v dotazníku 3WD (viz kapitola , ovšem tyto dva termíny nejsou synonymy; zatímco v dotazníku jde o strukturu humoru, zde se budu zabývat samotnou teorií.

Teorie nesoulad řešení navazuje na teorii nesouladu, jelikož nějak nenapadá potřebu nesouladu k vytvoření humoru, pouze dodává další prvek. Autoři, kteří vymýšleli teorie humoru, vždy mluvili o interakci dvou nesourodých myšlenek, částí, ať už to bylo jejich „spojení“ či „strkání se“. Za účelem vysvětlení této interakce vznikla teorie nesoulad-řešení, kterou nezávisle na sobě publikovalo vícero výzkumníků (Suls, 1972), přičemž někteří podpořili tuto tezi i experimentálně (nutno podotknout, že na dětech), což přiblížím dále (Jones, 1970; Shultz, 1972). Podle této teorie je vznik humoru podmíněn nejen tím, že se pozorovatel setká s nesouladem, stejně důležité ovšem je vyřešení tohoto nesouladu, ať už na základě informací z vtipu či z vlastních znalostí. Humor vzniká právě ve chvíli, kdy je nesoulad vyřešen, kdy začne dávat smysl. Když žádné vysvětlení nepřijde, tak příjemce vtipu nechápe, proč se má smát, je zmatený. Fáze řešení je tedy jistá mentální úloha, snaha najít propojení mezi pointou vtipu a doplňující informací (Suls, 1983).

Toto se dá ilustrovat na následujícím vtipu: Ptá se kudlanka jetele: „Jeteli, proč se nedomlíváš?“ „Já nechci být spasen.“ Zde můžeme vidět nekongruentní pointu, není totiž jasné, proč by nechtěl jetel dojít spásy. Řešení (pointa) spočívá ve dvojznačnosti syntaxe, tedy že existuje další význam pro slovo „spasen“, jetel tedy nechce být zkonsumován zvířetem.

Pokud by k úspěšné tvorbě humoru stačilo překvapení, vtip by fungoval stejně, pokud by jetel řekl, že nechce být sněden. Tato náhražka však není tak vtipná jako originál, právě proto, že nenabízí žádné vhodné řešení.

Přestože bylo řešení nesouladu popsáno jako mentální úloha, probíhá mnohem rychleji než ortodoxní řešení problému, skoro až automaticky. Toto řešení je vnímáno, pouze pokud s ním má člověk problém, chybí mu informace potřebná k pochopení či je zmatený. Stejně jako u dřívějších teorií je třeba se ptát, jak to, že každé úspěšné vyřešení úlohy neprodukuje humor. Hlavním důvodem je, jak už se domnívali někteří dřívější teoretikové, prostředí, ve kterém humor vzniká. Sám pozorovatel humoru musí být v hravé náladě, také je třeba vhodného emočního klimatu (Suls, 1983).

Humor totiž většinou obsahuje nápovědy, že by neměl být brán vážně („znáš tenhle vtip?“), na kterých závisí zejména menší děti, které bez nápovědy většinou nejsou schopny identifikovat, zda jde o humor či ne (McGhee, 1972). Tato nápověda má hned dva důsledky. Jednak předem zabrání tomu, aby humor vyvolal strach, nervozitu či další negativní emoce. Druhým důsledkem je přijetí toho, že přestože je třeba vyřešení nesouladu v humoru, nemusí být zcela logické či kompletní (Suls, 1983). Například ve vtipu o jeteli stále existuje absurdní situace, kdy se spolu baví rostlina se zvířetem, ovšem protože pozorovatel ví, že jde o humor, tato nelogičnost ho nezaskočí.

Samozřejmě že pouhá nápověda nestačí k tomu, aby byl vytvořen humor (a ani k definici toho, jak vzniká humor, protože by to vedlo k definici kruhem „vtipné je to, o čem je řečeno, že je vtipné“) (Leventhal & Safer, 1977). Potřeba nápovědy lze tedy doplnit dovětkem, že se k ní musí přidat velmi silný nesoulad, mnohem větší než u typických estetických výtvořů (Berlyne, 1972). Dnešní avantgardní díla však ukazují, že ani tento dovětek nestačí. Proto je nutné přidat ještě důležitost časového limitu, kdy má člověk dostatek času na to, aby vtip vnímal a pochopil, ale ne tak moc, aby sám pointu vymyslel. Načasování je důležité i z toho hlediska, aby měl posluchač vtipu čas na vytvoření očekávání. Nesoulad by však měl vzniknout dostatečně rychle, jinak je pobavení minimální. To potvrdil i výzkum, kdy bylo pobavení tím větší, čím méně času člověk potřeboval na pochopení vtipu (Goldstein, 1970).

Dalším rozdílem mezi humorem a například křížovkou je častější výskyt jistých elementů, které mentální úlohy a problém většinou neobsahují. Už Freud (1905/1960) poukázal na nadprůměrnou reprezentaci sexuálního, agresivního či úzkost zmenšujícího materiálu ve vtipcích. Toto je však pouze tendence, která neplatí vždycky a nemůže být brána jako pravidlo.

První experiment, který ověřil teorii nesoulad – řešení jako takovou (Shultz & Horibe, 1974), měl za respondenty skupiny dětí ve věku šesti, osmi, desíti a dvanácti let. Postupně hodnotili tři druhy vtipů: neupravený vtip, vtip bez nesouladu a vtip bez řešení.

Neupravený vtip vypadal (mimo jiné) takto: „Doktore, rychle dorazte! Moje dítě spolkló propisku!“ „Hned tam jsem, jak to zatím řešíte?“ „Píšu tužkou“. Nesoulad spočívá v tom, že na otázku, jak zachází se svým dusícím se dítětem, odpovídá rodič zcela nelogicky. Řešení spočívá v tom, že otázka „jak to řešíte?“ může být vyložena i jako tázání se na to, jak nahrazuje rodič chybějící propisku (Shultz & Horibe, 1974).

Pokud je odebráno řešení, vtip zní takto „Doktore, rychle dorazte! Moje dítě spolkló gumičku!“ „Hned tam jsem, jak to zatím řešíte?“ „Píšu tužkou“. Tužka nemůže gumičku v žádném smyslu nahradit, proto zde řešení chybí (Shultz & Horibe, 1974).

Vtip, ve kterém není ani nesoulad (a tedy ani řešení, protože není co řešit), vypadal takto: „Doktore, rychle dorazte! Moje dítě spolkló propisku!“ „Hned tam jsem, jak to zatím řešíte?“ „Moc si s tím nevím rady.“ Zde konverzace neprobíhá abnormálně, žádný nesoulad zde není (Shultz & Horibe, 1974).

Pokud jsou pro humor potřeba nesoulad a řešení, vtipy bez nich by měly být hodnoceny hůře. Tento předpoklad se ukázal jako pravdivý, děti ve věku osm, deset a dvanáct hodnotili nejlépe neupravené vtipy, následně vtipy bez řešení a nejhůře dopadly vtipy bez nesouladu. Šestileté děti se lišily v tom, že hodnotily stejně neupravené vtipy i vtipy bez řešení, ovšem stále lépe než vtipy bez nesouladu. Důležitější než vývojové rozdíly je však potvrzení toho, že je ke vzniku humoru potřeba nejen nesouladu, ale (pro osoby starší osmi let) také řešení (Shultz & Horibe, 1974). Stejně výsledky přineslo i nahrazení mluvených vtipů hádankami (Shultz, 1974) či kreslenými vtipy (Shultz, 1972). U dospělých respondentů vyšly výsledky výzkumu stejně (Jones, 1970).

Jiný postup, z metodického hlediska ještě lepší, byl použit ve studii z roku 1980 (Wicker, Barron, & Willis). V něm studenti posuzovali jednak vtipnost různého humoru, jednak dalších osm faktorů, včetně nesouladu („Byl jste překvapen závěrem vtipu?“) a řešení („Když pominulo vaše překvapení, dávala překvapivá část vtipu smysl?“) Výsledky byly podrobeny analýze a s vtipností nejvíce koreloval právě nesoulad (překvapení), řešení a originalita.

Důležité doplnění teorie, takzvaný princip kongruence, přinesli Zigler, Levine a Gould (1967), které doplnili i experimentem. Myšlenka spočívá v tom, že existuje ideální úroveň řešení, a to mírná obtížnost. Osoba by pro maximum pobavení neměla mít problémy s pochopením, ale zároveň by pochopení nemělo být příliš snadné. Jako respondenti proto byly vybrány děti, u kterých je snadnější zachytit různé úrovně vývoje intelektu. Přizpůsobení vtipů vývojovým úrovním v experimentech (Zigler et al., 1967; McGhee 1971) mělo ovšem nejdříve nedokonalosti, McGhee (1977) tyto experimenty označil za „neuspokojivé“. Samotnému se mu to podařilo napravit až na druhý pokus (McGhee, 1976), kdy vždy součást řešení vtipu bylo pochopení nějakého konceptu.

Například vtip: Maminka se ptá Pepíčka, na kolik kusů mu má rozkrojit koláč, jestli na čtyři či osm dílů. Pepíček neváhá a odpovídá: „Na čtyři, osm bych nesnědl.“ může dítě pochopit, pouze chápe-li koncept zachování hmoty. V souladu s principem kongruence tento vtip hodnotily nejlépe právě děti, které tento koncept už pochopily, ovšem teprve nedávno (McGhee, 1976).

Spor mezi teorií nesouladu a teorií nesouladu-řešení byl nadále zkoumán a výsledek se dá hodnotit jako remíza. Přestože experiment se závažími se dá považovat za potvrzení toho, že k vytvoření humoru stačí nesoulad, existují zde metodické nedostatky, které jsem popsal výše. Kromě nich je zde také ten problém, že v tomto experimentu lze jako řešení potenciálně identifikovat zjištění, že nesoulad byl vytvořen výzkumníky, kteří chtěli vidět reakci respondenta. I přes toto všechno ovšem existují argumenty pro to, že překvapení někdy může stačit. Shultz (1977; v Suls, 1983) analyzoval verbální humor napříč kulturami (západní, čínská, kultura bez písma) a řešení bylo „pouze“ ve většině z nich, například v čínských vtipcích se objevilo řešení ve 210 z 242.

Humor, který obsahuje pouze nesoulad, je tedy o mnoho vzácnější, je častěji nonverbální, často obsahuje fyzickou komponentu (i experiment se závažími patří do téhle skupiny) a objevuje se v situacích, kdy není potřeba smyslu a porozumění tak silná (např. pokud je člověk intoxikován) (Suls, 1983). Příkladem z dnešní doby můžou být populární videa na sociálních sítích, která dosahují miliony zhlédnutí. Jejich jedinou pointou jsou pády, srážky a další fyzické nehody jednotlivců (bez nějakých následků) (Fail Army, 2021).

Nabízí se myšlenka, že pro vznik humoru je nesoulad dostatečný, ovšem že řešení nesouladu dělá vtip vtipnějším. Bohužel, toto vysvětlení vázne na velkém nedostatku, totiž že jsou chvíle, kdy pouhý nesoulad zanechá člověka zmateného a frustrovaného (například

když řešení existuje, ale on ho nechápe a vnímá tedy pouze nesoulad), zatímco někdy nesoulad stačí k humoru a člověk žádné řešení nehledá. Jak člověk rozezná tyto dvě situace, zatím nebylo zkoumáno. Jedno z možných vysvětlení je to, že pokud je nesoulad velice vzdálený od očekávaného, tak člověk nehledá řešení, protože ví, že nelze najít. Frustrace vzniká pouze ve chvíli, kdy člověk cítí, že nesoulad může mít řešení (Suls, 1983).

Tak jako takřka každá teorie mají i teorie nesouladu a nesouladu-řešení (i přes svůj solidní experimentální i teoretický základ) některé nedostatky. Za prvé není jasné, zdali tyto teorie mají být považované za model pochopení humoru či ocenění humoru. Teorie totiž popisují prvky, které člověk musí vnímat a pochopit, aby mu vtip „došel“, ale otázka toho, jestli je pochopení dostatečné ke smíchu či humornému zážitku, je otevřená (McGhee & Goldstein, 1972; v Suls, 1983).

Další otázkou, která se i velmi blízce dotýká nonsensové struktury v dotazníku, je otázka řešení. Přestože je podle teorie řešení ve většině případů nutné k vytvoření humoru, tak mnohdy ve vtipu vznikne další nesoulad, který již řešení nemá, není vysvětlen (Rothbart, 1977). Tak například u vtipu: „Had jede na kole a potká kamaráda. „Jak to, že můžeš jezdit na kole, když nemáš nohy?“ „No jo vlastně,“ řekne had a spadne z kola.“ Zde je sice první nesoulad (had jezdí na kole) vyřešen (had spadne), ale vzniká další (had si najednou vzpomene, že nemá nohy, a proto nemůže jezdit na kole).

Suls (1983) jako autor teorie na tuto námitku odpovídá tím, že řešení nemusí být kompletní či perfektní. Struktura vtipu takřka vyžaduje, aby bylo nějaké pravidlo porušeno, vzhledem k tomu, že řešení v humoru není typická mentální úloha, je možné mít nějaké nedořešené otázky. Otázkou ovšem zůstává, zdali humor s větším zbývajícím (nedořešeným) nesouladem (podle dotazníku 3 WD nonsensový) je vtipnější než humor s kompletním řešením.

Dalším problémem pro teorii je humor, který zdánlivě neobsahuje strukturu nesoulad-řešení. Suls (1983) ho označuje jako meta-humor, který přináší pobavení na základě imitace klasického humoru. Humor vzniká právě tím, že jsou porušována obecná pravidla, a pozorovatel chápe, že cílem autora bylo porušit tato pravidla. Porušení těchto pravidel (člověk čeká nesoulad, ale žádný nesoulad nepřijde) je tedy nesoulad a uvědomění toho, že je to záměr, je řešením. Příkladem takového humoru může být například vtip, který je jen zdlouhavým vyprávěním o tom, jak jdou společně jednotlivé druhy pečiva na výlet. Vtip

svoji cílenou zdlouhavostí a zabíhavostí porušuje pravidla vtipu, který má být zpravidla efektivní, nepřiliš dlouhý (TeamGreenside, 2014). Právě kvůli své absurditě a chápání toho, že jde o porušování zavedeného pravidla (a tedy potřeba chápat obecná pravidla humoru), je meta humor oceňován patrně až od adolescence (Suls, 1983).

1.4 Dotazníky hodnocení humoru

Idea, že typ humoru, který člověk preferuje, vypovídá o jeho charakteru, je stará staletí. Ukazuje to mimo jiné i citát Johanna Wolfganga Goetha: „*Člověk v ničem neukáže charakter tak moc, jako v tom, čemu se směje*“ (v Ruch, 2010). Vědecké zkoumání ve větším ovšem začalo až v 50. letech minulého století (Martin & Ford, 2018). Z počátku byl smysl pro humor zkoumán zejména jako estetická reakce a zkoumáno bylo zejména ocenění humoru. Při tomto přístupu jsou typicky respondentům dány k ohodnocení různé typy vtipů a dalších humorných materiálů, které oni následně ohodnotí na stupnicích vtipnosti, popřípadě averze, potěšení a dalších. Druhy humorných stimulů jsou rozřazeny dvěma různými způsoby, buďto na teoretické bázi či za pomoci faktorové analýzy. Tyto dva způsoby zde přiblížím, následně více popíšu dotazník 3 WD (Witz-dimensionen), pomocí kterého byla učiněna většina výzkumu, který je relevantní pro tuto práci a ze kterého vychází i dotazník HSAS (Humor Structure Appreciation Scale), který je užit v této práci a přiblížím ho jako poslední.

1.4.1 Dotazníky založené na obsahové bázi

První způsob, jak byly rozřazovány humorné stimuly ve výzkumu, stavěl na obsahové bázi odvozené z teorie. V praxi to znamenalo, že z už vytvořené teorie humoru byly vzaty kategorie a k nim přiřazeny vtipy. Příkladem může být Freudova (1905; ve Wilson, 1990) teorie, podle které jsou společensky nepřijatelné zejména agresivní a sexuální pudy uvolněné skrz humor. Dotazník na této teorii založený bude obsahovat sexuální, agresivní a nonsensovou (nevinnou) kategorii vtipů (Martin & Ford, 2018). Konkrétním příkladem takového dotazníku je Test veselých reakcí, který v sobě obsahuje kreslené vtipy s různými agresivními či sexuálními tématy (mimo jiné vražda či sebevražda, agrese vůči autoritám, šílenství, sexuální agrese) s cílem odhalit podvědomé potřeby a nevyřešené konflikty respondentů v souladu s Freudovou teorií (Redlich, Levine, & Sohler, 1951).

Výzkum pomocí tohoto dotazníku zjistil mnohé zajímavé korelace mezi preferencí konkrétního typu humoru a charakterovými vlastnostmi. Například je to pozitivní korelace mezi extravertzí a nadprůměrným hodnocením sexuálního humoru, stejně tak vyšel i vztah sexuálního humoru a liberálních názorů (oproti konzervativním) (Wilson & Patterson, 1969).

Dalším příkladem může být studie, ve které byla užitá verze tohoto dotazníku pro děti (Zigler, Levine, & Gould, 1966). Bylo zjištěno, že děti, které měly větší spontánní veselou reakci a vyšší pochopení vtipů, jsou obecně nadanější. Jinak řečeno, podle tohoto výzkumu nadanější děti disponují větším smyslem pro humor (ve studii není jasně definováno, co se pod pojmem „nadanější“ myslí, zmiňována je ovšem kreativita a nadprůměrná inteligence) (Shade, 1991).

Příkladem relativně nového výzkumu, kdy byl využit tento postup, může být Škála sexistického humoru (Sexist Humor Measure), která byla využita při výzkumu vztahu sexistického humoru a násilí na ženách (Ryan & Kanjorski, 1998).

Přestože výzkum pomocí této metody přinesl některé důležité poznatky, od osmdesátých let se již využívá čím dál tím méně, jelikož má evidentní limitace, spojené s procesem tvorby kategorií humorových stimulů. Protože se kategorie opírají o teorie, nemají žádné empirické opodstatnění a nebylo příliš častou praxí, aby výzkumníci kontrolovali reliabilitu a validitu své klasifikace humoru (Ruch, 1992). Absence této kontroly často vede k tomu, že kategorie, tak jak je vnímají výzkumníci a respondenti, jsou diametrálně odlišné, což ukázal už velmi starý výzkum, ve kterém byly dokonce kategorie předem určeny a definovány (Landis & Ross, 1933).

Druhým výrazným nedostatkem je omezenost teorií. Jelikož není možné tímto způsobem klasifikace opustit pole původní teorie, není prakticky nikdy možné obsáhnout veškeré druhy humoru, tudíž veškerá zjištění platí pouze na jeho určitý druh, nikoliv humor jako takový. Tento způsob také nemůže přinést žádnou invenci, co se druhů humoru týče, nemůže pracovat s žádným, který už není zapracován do teorie (Martin & Ford, 2018).

Posledním nedostatkem, spojeným s tímto způsobem kategorizace, je často krátkodobé používání dotazníků, kdy výzkumník mnohdy (příkladem může být i Škála sexistického humoru výše) vytvořil dotazník čistě pro svůj výzkum, použil ho v jedné či dvou studiích a nikdo jiný ho už nevyužil, tudíž se data získaná z tohoto výzkumu nedala porovnat s žádnou další studií (Martin & Ford, 2018; Ruch, 1992).

1.4.2 Dotazníky založené na faktorové analýze

Alternativní varianta k postupu uvedeném výše je faktorová analýza. Ta funguje obráceně než dotazník na obsahové bázi. Nejdřív se totiž získají data (hodnocení vtipnosti co největšího počtu humorných stimulů, které reprezentují celou doménu humoru), následně se analyzují a na základě empirických dat je postavená teorie. Je to statistická technika, kdy z velkého množství proměnných identifikuje co nejmenší počet dimenzí, který vysvětluje co nejvíce rozptylu. Psané i kreslené vtipy, jejichž hodnocení spolu silně korelovalo, budou spadat do stejné dimenze, naopak ty s nízkou vzájemnou korelací budou v jiných skupinách. Následně je zapojen lidský faktor, kdy je prozkoumáno, jaké charakteristiky sdílejí humorné stimuly v jednotlivých dimenzích (Martin & Ford, 2018).

Jednu z prvních faktorových analýz provedl Hans Eysenck (1942). Provedl ji na (z dnešního pohledu) velmi malém vzorku šestnácti studentů. Podle analýzy mu pak vyšly tři bipolární škály, sexuální versus nesexuální, jednoduchý versus komplexní a osobní versus neosobní. Zároveň provedl korelační analýzu s Velkou pětkou, kdy extroverti preferovali jednoduchý a sexuální humor. Pozitivní korelaci mezi extroverzí a jednoduchým humorem následně potvrdil replikační studií, ve které již bylo sto dospělých (Eysenck, 1943). Dalším výrazným průkopníkem faktorové analýzy v hodnocení humoru byl Raymond Cattell, který vytvořil IPAT, Osobnostní test humoru s celkem 13 bipolárními faktory (Luborsky & Cattell, 1947).

Jako příklad dnes užívaného dotazníku, který vznikl na základě faktorové analýzy, lze uvést dotazník 3 WD, který rozeberu v následující kapitole.

1.4.3 Dotazník 3 WD

Dotazník 3 WD (3 Witz-dimension) byl vytvořen roku 1983 Willibaldem Ruchem (Ruch, 1983; v Saroglou, 2002). Tento dotazník měří hodnocení vtipnosti a averze psaných a kreslených vtipů, které jsou rozdělené do tří kategorií, které popíši níže. Existují tři verze tohoto dotazníku (3 WD-K, 3 WD-A a 3 WD-B). První z těchto verzí má 50 vtipů (nejlépe vycházející vtipy z verze A a B), verze A a B mají obě po 35 položkách. Ty jsou hodnoceny na sedmibodové škále (0 až 6). Prvních pět položek z každého dotazu není hodnoceno, jsou určeny pouze k „zahřátí“ respondenta. Vtipy jsou v testové brožůře s dvěma či třemi položkami na stránku. Instrukce jsou napsány na jiném záznamovém archu, který obsahuje i dvě hodnotící škály na každý vtip. Celkově výzkumník získá šest

skóru, pro každou kategorii vtipů hodnotu vtipnosti a averze. Z těchto hodnot lze vypočítat takzvaný index preference struktury (SPI – structure preference index), který vznikne odečtením vtipnosti jednoho strukturního faktoru od druhého).

1.4.3.1 Vývoj 3 WD

Nedostatky prvních rozdělení na základě faktorové analýzy spočívaly zejména v malém počtu participantů, ovšem měly i další vady (například u IPAT to byla neověřená validita a malá reliabilita). Proto začal Willibald Ruch s výzkumem, jehož cílem bylo vytvořit dotazník pomocí faktorové analýzy a obejít přitom nedostatky předešlých dotazníků (Martin & Ford, 2018). Kromě snahy o vytvoření taxonomie však došlo také ke snaze o prozkoumání dimenzí reakcí na humor (Ruch, 1980; v Ruch, 1992).

Tvorba dotazníku prošla několika fázemi, na jejímž konci vznikl dotazník 3 WD (Witzdimensionen, možno přeložit jako dimenze vtipu) (Ruch, 1983; v Saroglou, 2002). První fází bylo vybrání 600 psaných a kreslených vtipů z nejrůznějších zdrojů, aby byly reprezentovány všechny typy humorných stimulů. Pro první faktorovou analýzu byl vybrán náhodně každý šestý vtip (Ruch, 1980; v Ruch, 1992). Těchto 100 vtipů bylo následně podrobena hodnocení od 156 respondentů na sedmibodové škále s krajními body „zcela nevtipné“ až „velmi vtipné“. Dále hodnotili, zda vtip už znali nebo ne. Na základě faktorové analýzy byl počet vtipů zredukován na 48 (byly vyřazeny i vtipy, které byly velmi známé). Těchto 48 vtipů bylo následně předloženo 110 rakouským dospělým, kteří vtipy hodnotili podle pěti kritérií (vtipnost, odmítnutí (v pozdější verzi dotazníku averze), jak moc je vtip rozveselil, jak moc se smáli a jak moc se jim vtip líbil). Na základě této analýzy vznikly tři staticky nezávislé faktory humorných stimulů, které popíšu dále, a dva faktory lidské reakce, totiž vtipnost a averze (Ruch, 1981; v Ruch, 1992).

Pro kontrolu, zda byla analýza správná, proběhlo mnoho replikačních studií s novými vtipy, na nových německých a rakouských souborech. Navíc k tomu proběhla další ochranná opatření (např. předkládání vtipů jedincům, nikoliv skupině za účelem omezení vzájemného ovlivnění) pro zajištění maximální metodologické korektnosti (McGhee, Ruch, & Hehl, 1990).

Měřena a zkoumána byla také stabilita faktorů humoru napříč národy, ať už to bylo například u Francouzů (Ruch, Ott, Accoce, & Bariaud, 1991) či Turků (Ciftci, 1990; v Ruch, 1992).

Existují ovšem i nežádoucí faktory, které vysvětlují mezi pěti a sedmi procenty rozptylu hodnocení. Jedním z nich je nedostatek zahřívacích vtipů (vtipy, jejichž hodnocení je irelevantní a slouží pouze k asimilaci respondenta), dalším je výzkumník přítomný při hodnocení vtipů. Pro omezení těchto a dalších nežádoucích proměnných je třeba administrovat dotazník jednotlivci, nikoliv skupině, a administrátor testů by neměl být přítomen při vyplňování, popřípadě se má věnovat nějaké další aktivitě tak, aby respondenti viděli, že na ně nedohlíží (Ruch, 1992).

1.4.3.2 Dimenze humoru

Navzdory tomu, jak vypadaly dřívější dotazníky, jsou dvě ze tří dimenzí humoru založeny na struktuře, nikoliv obsahu. Jsou to nesoulad-řešení (INC-RES, incongruity-resolution) a nonsensová struktura (NON). Téma a obsah vtipu je pro zařazení do kategorie irelevantní. Třetí faktor už je založený na obsahu, je to sexuální humor (SEX) (Ruch, 1983; v Saroglou, 2002). Tyto kategorie spolu vnitřně korelují, pokud někdo pozitivně hodnotí například nonsensové vtipy tak je vyšší pravděpodobnost, že bude pozitivně hodnotit i vtipy v ostatních kategoriích (Ruch & Hehl, 1987).

Struktura nesoulad-řešení je popsána již v předchozí kapitole. Podstata této struktury spočívá v tom, že, je vytvořen v humorném stimulu nějaký nesoulad mezi očekáváním pozorovatele a reálným pokračováním vtipu. Tento nesoulad je následně vyřešen na základě předchozích informací vtipu či obecných znalostí (McGhee et al., 1990). Tento nesoulad je vyřešen kompletně, člověk po vyřešení má pocit „pochopení vtipu“. Podle jména strukturní kategorie nesoulad-řešení lze poznat, že tato kategorizace potvrzuje kognitivní model humoru se stejným názvem (Suls, 1983). Příkladem takového vtipu je: „Představ si to, včera se k nám chtěl vloupat zloděj!“ „Nepovídej, odnesl si nakonec něco?“ „Několik zranění, moje žena si myslela, že se vracím opilý z hospody“ (Galloway & Chirico, 2008).

Druhým strukturním faktorem je nonsens. Stejně jako u předchozí dimenze existuje ve vtipu nesoulad, ovšem řešení (pointa vtipu) buďto nepřináší řešení nesouladu, popřípadě ho řeší částečně, nebo vytváří nový nesoulad (McGhee et al., 1990). Tato kategorie humoru by neměla být zaměňována s nevinným humorem. Jde v ní čistě o strukturu a obsah může být jak neškodný, tak nevhodný. Příkladem může být „Jak myslíš, že bychom žili, nebýt elektřiny?“ „No, na televizi bych asi musel koukat při svíčkách“ (Galloway & Chirico, 2008).

Sexuální humor je jako jediný založen na obsahu, je tedy nejsnazší k identifikaci. Může obsahovat kteroukoliv ze dvou struktur, podle toho, jestli je ve vtipu soulad vyřešen či ne. Kvůli tomu může být sexuální humor v případě potřeby ještě rozdělen na další tři kategorie. Jsou to sexuální humor se strukturou nesoulad-řešení, sexuální humor s nonsensovou strukturou a „čirý“ sexuální humor, kde je struktura zcela zastíněna obsahem. Na rozdíl od strukturních kategorií byla tato kategorie očekávána, jelikož navazuje jak na první dotazníky založené na faktorové analýze (Eysenck, 1942), tak na dotazníky založené na obsahové bázi (Redlich et al., 1951). Jako příklad sexuálního vtipu lze uvést: „Jak ses měl na tom nudistickém táboře?“ „Ale jo, šlo to, jen prvních pár dnů bylo opravdu tvrdejch“ (McGhee & Pistolesi, 1979).

1.4.3.3 Dimenze ocenění

Faktorová analýza nebyla využita pouze pro kategorizaci humoru, ale také pro kategorizaci reakcí na humor (Ruch, 1981; v Ruch, 1992). Z jejich výsledků vyšly dvě statisticky takřka nezávislé položky reakcí, pozitivní a negativní, které jsou nejlépe popsány jako „vtipnost“ a „averze“. Největší ocenění vtipu je vyjádřeno vysokou vtipností a nízkou averzí, minimální ocenění naopak nízkou vtipností a maximální averzí.

Přestože je tak z popisu (pozitivní a negativní) implikováno, tyto položky spolu přímo nesouvisí, člověku se může líbit originalita pointy, ovšem zároveň ho může obtěžovat obsah vtipu (např. rasistický). Naopak člověku může pointa nepřijít vtipná, ovšem obsah vtipu je neškodný, a proto není hodnocen jako averzivní (Martin & Ford, 2018). To je v tomto dotazníku také častým příkladem, jelikož nejčastějším hodnocením na škále averze je 0, tedy že vtip je zcela neaverzivní (Ruch, 1992).

1.4.4 Dotazník HSAS

Na dotazník 3 WD navázalo několik dalších. Dotazník, který dimenze přidával, je EAHU (ze španělského Escala de Apreciación del Humor, v češtině Škála hodnocení humoru) (Carretero-Dios, Pérez, & Buéla-Casal, 2010). Ke třem přebraným kategoriím humoru byly přidány další tři, totiž černý humor, humor znevažující ženy a humor znevažující muže. Naopak Galloway a Chirico (2008) z dotazníku 3 WD odebrali dimenzi sexuálního obsahu, tudíž obsahuje čistě strukturní kategorie. Zajímavostí je, že ve svém výzkumu použili čistě verbální vtipy.

Konečně dotazník HSAS (Humor Structure Appreciation Scale, Škála hodnocení struktury humoru), který budu v této práci používat, je nástroj původně vytvořený pro zkoumání ocenění humoru v Makedonii. Vtipy byly vybrány z několika zdrojů, například z internetu, novin, či od studentů. Stejně jako v přechodí kategorizaci byly ponechány pouze strukturní dimenze, totiž nesoulad-řešení a nonsens. Za pomoci měření vztahu mezi oceněním humoru a potřebou uzavření či tendencí vyhledávání prožitku (sensation seeking) byla ověřena validita. Psychometrické vlastnosti byly v pořádku, stejně tak porovnání s dotazníkem 3 WD (Sulejmanov, Spasovski, & Platt, 2018). Následně byl tento dotazník úspěšně adaptován do češtiny, ovšem vtipy byly celkově hodnoceny jako méně vtipné. Naopak lépe vyšlo vysvětlení rozptylu, které bylo v české verzi 62.37 % (Sulejmanov, Staňková, & Dostál, 2022).

2 Osobnost

Osobnost má prakticky nekonečný počet proměnných, kterými se od sebe liší. I přesto se psychologové snažili dostat jednotlivé aspekty osobnosti do kategorií, škatulek, kam jednotlivé prvky patří. Zároveň bylo třeba zařídit, aby kategorií bylo co nejméně, ale aby plnily svoji funkci. Na základě těchto požadavků bylo vytvořeno mnoho modelů osobnosti, dnes je nejpoužívanějších model Big Five, neboli Velká pětka.

2.1 Big Five

Prvním výzkumníkem, který se pokusil škatulky na základě vědeckého zkoumání vytvořit, byl Raymond B. Cattell. Pomocí analýzy jiných psychologů již bylo zjištěno, že angličtina obsahuje přibližně 4500 přídavných jmen, které označují dlouhodobé charakteristiky (Allport & Odbert, 1936). Cattell tato adjektiva podrobil rozboru, z nějž vyšlo 171 většinou bipolárních škál. Dále zkoumal vztahy mezi těmito škálami a pomocí těchto korelací dospěl k 35 bipolárním skupinám (Cattell, 1943). U těch vytvořil bodovací škály, které použil v mnoha výzkumech, a postupně se dostal ke 12 bipolárním škálám (Cattell, 1945).

Cattelovy nálezy byly následně podrobeny analýzám a replikačním studiím, ve kterých opakovaně výzkumníci docházeli k pouhým pěti dimenzím, ve kterých je zachycena většina osobnostních rysů (Digman & Takemoto-Chock, 1981; McCrae & Costa, 1987; Fiske, 1949; Tupes & Christal, 1992). Ve velkém množství analýz je tedy složité určit první tvůrce Big Five, obecně jsou za ně považováni Tupes a Christal (Judge & Bono, 2000). Všechny tyto (a mnohé další) studie však vycházely pouze z původního lexikálního zpracování a následných Cattelových analýz, proto bylo třeba studie, která by provedla nový jazykový rozbor a pětidimenzionální model potvrdila (Goldberg, 1990).

Big Five neboli Velká pětka (někdy také označována jako pětifaktorový model osobnosti) (Costa & McCrae, 2008) je i přes jistou kritiku (Block, 1995) mezinárodně rozšířená a přijímaná taxonomie či rozdělení osobnostních charakteristik. Je vhodná k použití napříč kulturami, a to i podle explorativních lexikativních analýz v nejrůznějších jazycích. (Saucier & Goldberg, 1998).

Pět faktorů bylo zvoleno zejména kvůli efektivitě, totiž za účelem zachycení maxima aspektů lidské osobnosti v co nejméně faktorech. Samozřejmě, že lidská existence nejde postihnout do pěti dimenzí, což vede k nižšímu zastoupení některých aspektů. Proto

existují výzkumy, které se zabývaly tím, jaké části lidské osobnosti nejsou v Big Five zahrnuty. Ty nejevidentněji vynechané jsou osobnostní a sociálně proměnlivé rysy – například zbožnost, pracovní status či mladistvost. Další faktory, které propojeny jsou, ovšem slabě a spíše nedostatečně, jsou mimo jiné cit pro módu, smyslnost, krása, bohatství či maskulinita (Saucier, & Goldberg, 1998).

Další dřívější nedokonalost spočívala v potřebě rozšíření modelu do nižších a vyšších hierarchických úrovní, respektive potřeba vytvoření subkomponent pro původních pět dimenzí, ovšem tento problém již je v dnešních verzích dotazníku vyřešen (viz kapitola 7.2) (Saucier & Ostendorf, 1999).

Do těchto pěti dimenzí, v originále pod akronymem OCEAN, patří otevřenost vůči zkušenostem, popřípadě intelektuálnost (v originálním, totiž anglickém znění, openness to experience), svědomitost (conscientiousness), extroverze (extraversion), přívětivost (agreeableness) a neuroticismus (neuroticism). V některých výzkumech je místo neuroticismu užíván jeho antagonist, totiž emoční stabilita (McCrae & Costa, 1987)

Otevřenost vůči zkušenostem je charakterizována především celkovou otevřeností, oceňováním umění, fantazie, neobyčejných myšlenek, různorodosti zážitků a životních zkušeností. Osoby s vysokou otevřeností jsou kreativnější, častěji mají nekonvenční přesvědčení a ochotu zkoušet nové aktivity. Také jsou intelektuálně zvědavé a obecně liberálnější v sociálních, politických a morálních otázkách (Costa & McCrae, 2008). Je to jediná dimenze z Big Five, která koreluje s inteligencí (Judge & Bono, 2000). Z negativního pohledu však může být vnímána jako neprediktabilita, snadná ztráta soustředění, s touto dimenzí je také provázané častější užívání drog. Pokud má člověk málo otevřenosti, je spíše pragmatický, konzervativní, orientovaný na tvrdá data, takřka až dogmatický (Rothmann & Coetzer, 2003).

Svědomitost je zejména schopnost sebedisciplíny, která se projevuje cílevědomostí navzdory překážkám, efektivním plnění povinností, schopností regulovat a kontrolovat impulzy, dochvilností, racionálními rozhodnutími. Pokud je svědomitost na vysoké úrovni, může vést až k tvrdohlavosti či přehnané ambicióznosti, niterné touze excelovat ve všem (Costa & McCrae, 2008). Naopak lidé s nízkou svědomitostí jsou dezorganizovaní a nezodpovědní, na druhou stranu flexibilní a spontánní. Svědomitost ve svém důsledku vede k nezávislosti a vyšší úspěšnosti v životě, z Big Five je to dimenze, která nejvíce souvisí s výkonem v práci (Judge & Bono, 2000).

Extroverze je typická především získáváním energie z vnějších zdrojů a celkovou šířkou zájmů (naproti užšímu zaměření do větší hloubky). Projevuje se také nadprůměrným vyhledáváním interakce s okolním světem a větším užíváním si těchto interakcí (Judge & Bono, 2000). Extroverti jsou entuziastičtější, asertivnější, mají více energie, potřebují více podnětů, více se vyjadřují a v sociálním prostředí jsou dominantnější, raději jsou vůdci než řadovými členy skupiny (Costa & McCrae, 2008).

Prívětivost se vyznačuje důrazem na sociální harmonii, vycházení se všemi. Projevem této snahy je např. velkorysost, důvěřivost, milost, nápomocnost, ochota nacházet kompromis. Důvěřivost se projevuje celkově optimistickým náhledem na lidskou podstatu. Svoje zájmy staví před zájmy ostatních (Costa & McCrae, 2008). Pokud je člověk málo přívětivý, tak se pravděpodobně často hádá, je soutěživý či vyzývavý (Judge & Bono, 2000).

Neuroticismus je tendence častěji pociťovat negativní emoce jako jsou úzkost, hněv či deprese. To vede i k horšímu psychickému stavu lidí s vysokým skórem. Ten je také prediktorem vyšší zranitelnosti stresu, neurotičtí lidé jsou emočně reaktivnější, neklidnější a častěji vyhodnocují běžnou situaci jako hrozbu, jsou náchylní k obavám. Při interakci s cizími lidmi často pociťují strach a stud (Costa & McCrae, 2008). Celkově je neuroticismus podobný pesimismu. S Freudovým významem neuroticismu má nemalý překryv, ale liší se, proto se k odlišení někdy používá termín emoční stabilita jako opak neuroticismu (Judge & Bono, 2000).

3 Osobnost a ocenění humoru

Pomocí testu 3 WD bylo provedeno mnoho výzkumů. Nejjasnější spojení bylo nalezeno mezi oceněním humoru a třemi atributy osobnosti (Ruch, 1992). Prvním z nich je vyhledávání prožitku, které je spojené s preferencí nonsensové struktury humoru (Forabosco & Ruch, 1994; Carretero-Dios & Ruch, 2010). Dalším atributem je konzervatismus, který je provázán s preferencí struktury INC-RES (Ruch & Hehl, 1986; Hehl & Ruch, 1990). Poslední je netolerance nejednoznačnosti (Intolerance of ambiguity), která koreluje (jak logický vyplývá z podstaty strukturního rozdělení) s preferencí nesoulad-řešení (Ruch & Hehl, 1983, Ruch et al., 1991).

Co se týče propojení mezi samotným oceněním humoru a charakteristikami z Big Five, není na toto téma napsáno mnoho prací. Práce, které použili stejný typ dotazníku, hledající propojení s dimenzemi Big Five, jsou shrnuty v tabulce 1. Je rozdělena na pět částí (jako faktorů v dotazníku Big Five). V každém řádku je nejdříve uvedena použitá verze Big Five, následně autoři a počet subjektů. Dále jsou uvedeny korelační hodnoty daného faktoru buď s vtipností (značenou *f* jako funniness) či averzí (značenou *a* jako aversiveness) dané struktury humoru. V některých případech byla zkoumána i hodnota SPI, která vznikne odečtením hodnocení vtipnosti jedné struktury od druhé. Někdy jsou v závorkách uvedeny korelace upravené za účelem větší reliability. Jedna hvězdička u hodnoty vyjadřuje $p < 0.05$, dvě hvězdičky $p < 0.01$, tři hvězdičky $p < 0.001$.

Tabulka č. 1: Korelace mezi faktory Big Five a oceněním struktury humoru

	INC- RESf	NONf	INC- RESa	NONa	SPI
<i>Neuroticismus</i>					
FPI (Hehl & Ruch, 1985; <i>N</i> = 95)	-.15	.04	.27**	.15	
EPQ (Hehl & Ruch, 1985; <i>N</i> = 105)	.02	.11	.19*	.25*	
NEO-PI (Ruch & Hehl, 1998; <i>N</i> = 112)	.16	-.03	.00	.01	-.13
EPQ-R (Carretero-Dios, Pérez, & Buela-Casal, 2005; <i>N</i> = 323)	.01 (.02)	-.03 (.04)	.07 (.09)	.10 (.11)	
NEO-PI-R (Carretero-Dios et al., 2005; <i>N</i> = 323)	.02 (.03)	-.07 (-.09)	.04 (.05)	.06 (.07)	
IPIP (Galloway & Chirico, 2008; <i>N</i> = 107)	.12	-.24*			.25*
<i>Extroverze</i>					
FPI (Hehl & Ruch, 1985)	.22*	.11	-.03	.09	
EPQ (Hehl & Ruch, 1985)	.06	.14	-.04	-.06	
NEO-PI (Ruch & Hehl, 1998)	-.02	-.01	-.02	-.07	.00
BFQ (Ruch & Hehl, 1998)	.08	-.01	-.11	-.02	-.08
EPQ-R (Carretero-Dios et al., 2005)	-.01 (-.02)	.06 (.08)	-.08 (-.11)	-.09 (-.10)	
NEO-PI-R (Carretero-Dios et al., 2005)	.02 (.03)	.01 (.01)	-.01 (-.01)	-.02 (-.03)	
IPIP (Galloway & Chirico, 2008)	.01	.20*			-.06
<i>Otevřenost ke zkušenostem</i>					
NEO-PI (Ruch & Hehl, 1998)	-.22*	.27**	.00	-.27**	.30**
BFQ (Ruch & Hehl, 1998)	.00	.28**	.13	.14	.21*
NEO-PI-R (Carretero-Dios et al., 2005)	-.04 (-.05)	.13* (.15)	.06 (.08)	-.26*** (-.32)	
IPIP (Galloway & Chirico, 2008)	-.24*	.22*			-.33*
<i>Prívětivost</i>					
NEO-PI (Ruch & Hehl, 1998)	.25**	-.04	-.04	-.10	-.20*
BFQ (Ruch & Hehl, 1998)	.18	-.04	-.21*	-.07	-.18
NEO-PI-R (Carretero-Dios et al., 2005)	-.08 (-.11)	-.09 (-.14)	.04 (.05)	.06 (.08)	
IPIP (Galloway & Chirico, 2008)	-.06	-.03			-.02
<i>Svědomitost</i>					
NEO-PI (Ruch & Hehl, 1998)	.17	-.02	-.07	-.08	-.13
BFQ (Ruch & Hehl, 1998)	-.07	-.13	.02	.05	-.04
NEO-PI-R (Carretero-Dios et al., 2005)	-.04 (-.05)	-.15* (-.19)	.09 (.11)	.04 (.05)	
IPIP (Galloway & Chirico, 2008)	.28*	.12			.11

Pozn.: FPI = Freiburger Persönlichkeits-Inventar, EPQ= Eysenck Personality Questionnaire, EPQ-R= Eysenck Personality Questionnaire Revised, NEO-PI= NEO Personality Inventory, NEO-PI-R = NEO Personality Inventory Revised, IPIP= International Personality Item Pool; BFQ= Big Five Questionnaire; SPI ve studii Gallowaye a Chirica (2008) byl vypočítán jako rozdíl mezi komponentou 1 (INC-RES) a komponentou 2 (NON).

Z tabulky je vidět, že neuroticismus je signifikantně provázán s negativním hodnocením humoru. Významná pozitivní souvislost se skóre averze však byla zjištěna pouze ve studii Hehla a Rucha, a to u obou struktur (1985). Co se týče hodnocení vtipnosti, signifikantní hodnota byla negativní korelace u nonsensové struktury (Galloway & Chirico, 2008). Ve stejném výzkumu vyšla signifikantně i hodnota SPI, potvrzující výraznou preferenci struktury nesoulad-řešení před nonsensovou strukturou. Vysvětlení této korelace je pravděpodobně to, že úzkostní lidé (úzkost je úzce provázána s neuroticismem) nemají rádi nové situace, jak bylo zjištěno ve studii, kde neurotičtí studenti oproti průměru hodnotili mnohem lépe kreslené vtipy, které už znali (Schick, McGlynn, & Woolam, 1972). Lépe tedy hodnotí vtipy s jasnou strukturou, kde nedochází k novým a nevysvětleným událostem.

Velmi zajímavé výsledky přineslo zkoumání vztahu extroverze a preference struktury, jelikož signifikantně vyšel pozitivní vztah jak se strukturou nesoulad-řešení, tak s nonsensovou strukturou (Hehl & Ruch, 1985; Galloway & Chirico, 2008). Z těchto výsledků je možné domýšlet obecně lepší hodnocení humoru u extravertů (Ruch, 1992). Předpoklad, na kterém je hledání této korelace stavěno, je obecně pozitivnější afektivita vůči humoru u extrovertů (Köhler & Ruch, 1996).

Otevřenost ke zkušenosti je dimenze Big Five, jejíž vztah ke strukturám humoru dlouhodobě vychází nejjasněji. Signifikantně vychází pozitivní vztah s hodnocením vtipností nonsensové struktury, negativně pak spojení s vtipností struktury nesoulad-řešení a averze vůči nonsensové struktuře. Významně vyšla i hodnota SPI, která jasně vyjadřuje preferenci nonsensové struktury před strukturou nesoulad – řešení (Carretero-Dios et al., 2005; Galloway & Chirico, 2008; Ruch & Hehl, 1998).

Naopak u přívětivosti byly nalezeny pouze tři signifikantní korelace ze všech výzkumů, totiž pozitivní korelace s vtipností struktury nesoulad-řešení. a s ní související hodnota SPI, ze které vyplývá významnost rozdílu v preferencích. Když byl použit test BFQ, který místo pojmu „agreeableness“ používá „friendliness“ (přeložitelné jako přátelskost), vyšla negativní korelace s vtipností nonsensového humoru (Ruch & Hehl, 1998).

U svědomitosti byly nalezeny pouze dvě významné korelace, totiž pozitivní s vtipností struktury nesoulad-řešení (Galloway & Chirico, 2008) a negativní s vtipností nonsense struktury (Carretero-Dios et al., 2005). Z toho vychází preference struktury nesoulad – řešení. Tyto výsledky jsou do jisté míry podpořeny zjištěním, že existuje spojitost míry psychoticismu a preferencí nonsense struktury (tento údaj v tabulce není zahrnut, jelikož se zaměřuje čistě na dimenze Big Five) (Hehl & Ruch, 1985). Psychoticismus negativně koreluje se svědomitostí, u svědomitosti je tedy logické předpokládat opačnou preferenci struktury (McCrae & Costa Jr, 1985).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výzkumný problém, cíle a hypotézy

Humor je pravidelnou součástí našich životů, setkáváme se s ním dnes a denně a pro každého člověka má vícero funkcí, ať už jako pozitivní sociální interakce či copingová strategie. Otázkou, která však není zejména v České republice příliš prozkoumaná, je souvislost preference jistých typů humoru a osobnostních rysů. Je tomu až s podivem, jelikož psychologie osobnosti je odnož psychologie s dlouhou historií a humor zase běžným prvkem světa kolem nás, zamyšlení nad tím, jaký typ humoru má radši extrovert a jaký introvert, se přímo nabízí. I přesto v Česku není do této doby žádná práce, která by se tímto tématem zabývala, ovšem ani ve světě jich není přešel. Zkoumání tohoto vztahu v různých zemích bylo doporučeno i pravděpodobně největším expertem na toto téma, Willibaldem Ruchem (Ruch 2008). Humor v těchto výzkumech je chápán jako estetická reakce.

Proto jsem se v praktické části zaměřil právě na vztah těchto dvou oblastí, konkrétněji na vztah hodnocení struktur humoru a pět charakteristik, obsažených v modelu Big Five v českém kulturním kontextu. Očekávání významnosti tohoto vztahu je založeno na několika předchozích výzkumech, ve kterých se začaly rýsovat pravidelně se ukazující signifikantní korelace. Předpokládáme zejména vztah otevřenosti ke zkušenostem, neuroticismu a extroverze, které svojí podstatou implikují nějaký vztah s vtipností či averzí všech nebo některých struktur humoru. Neuroticismus (někdy také negativní emocionalita), jak už alternativní název napovídá, bude prediktorem negativního vztahu k humoru, extroverze díky své celkové pozitivní afektivitě naopak. Otevřenost ke zkušenostem zase implikuje ochotu zažívat nečekané, překvapivé, je tedy logické, že lidé s vyšší otevřeností budou preferovat spíše netradiční stavbu humoru (nonsensový humor).

Výzkumným problémem je tedy vztah mezi oceněním humoru (a jeho struktur) a dimenzemi Big Five.

4.1 Cíle výzkumu

Cílem této práce je tento vztah pomocí datového šetření zanalyzovat, potvrdit či vyvrátit nálezy předchozích výzkumů a tyto korelace také co nejlépe vysvětlit. Na základě těchto cílů a předešlých výzkumů byly vytvořeny hypotézy. Nutno podotknout, že vzhledem

k protichůdným či nevýznamným výsledkům některých studií byly některé vztahy ponechány bez hypotézy jako explorační. Dále je třeba uvést, že hodnota SPI (structure preference index) v hypotézách je vypočítána pomocí tohoto vzorce: $SPI = \text{NONf} - \text{INC-RESf}$:

H1: Otevřenost ke zkušenostem souvisí s hodnocením struktury humoru.

H1a: Otevřenost ke zkušenostem negativně koreluje se škálou vtipnosti u INC-RES vtipů

H1b: Otevřenost ke zkušenostem pozitivně koreluje se škálou vtipnosti u NON vtipů

H1c: Otevřenost ke zkušenostem negativně koreluje se škálou averze u NON vtipů

H1d: Otevřenost ke zkušenostem pozitivně koreluje s hodnotou SPI

H2: Neuroticismus souvisí s hodnocením struktury humoru.

H2a: Neuroticismus negativně koreluje se škálou vtipnosti u NON vtipů

H2b: Neuroticismus pozitivně koreluje se škálou averze u INC-RES vtipů

H2c: Neuroticismus pozitivně koreluje se škálou averze u NON vtipů

H3: Extroverze souvisí s hodnocením struktury humoru

H3a: Extroverze pozitivně koreluje se škálou vtipnosti u INC-RES vtipů

H3b: Extroverze pozitivně koreluje se škálou vtipnosti u NON vtipů

H4: Přívětivost souvisí s hodnocením humoru

H4a: Přívětivost pozitivně koreluje se škálou vtipnosti INC-RES vtipů

H4b: Přívětivost negativně koreluje se škálou vtipnosti NON vtipů

H4c: Přívětivost negativně koreluje s hodnotou SPI

H5: Svědomitost souvisí s hodnocením humoru

H5a: Svědomitost pozitivně koreluje se škálou vtipnosti INC-RES vtipů

H5b: Svědomitost negativně koreluje se škálou vtipnosti NON vtipů

5 Základní a výběrový soubor

Základním souborem je česká populace nad 15 let. Výběrový soubor čítal původně 530 respondentů, kvůli nedbalému vyplňování (např. stále stejné odpovědi) bylo odebráno 21 účastníků, po očištění měl tedy soubor 509 participantů. Tabulka č.2 zachycuje popisné statistiky věku respondentů.

Tabulka č. 2: Deskriptivní statistiky četnosti a věků respondentů

Skupina	Četnost	Průměrný věk	SD	Medián	Modus	Minimální hodnota	Maximální hodnota
Muži	126	27,30	11,04	24	22	15	77
Ženy	377	26,95	9,98	23	22	15	72
Jiné	6	24,33	5,92	25	Nedostatek dat	17	33
Celkově	509	27,01	10,21	24	22	15	77

Pozn.: SD= Směrodatná odchylka

6 Aplikovaná metoda

Jako metoda byly zvoleny dva standardizované testy. Právě vzhledem ke standardizaci obou testů bylo rozhodnuto, že pilotní studia není třeba. Prvním z nich je hodnotící škála HSAS a druhým sebezposuzovací dotazník BFI-2.

6.1 Test HSAS

Škála HSAS (Humor Structure Appreciation Scale) vznikla v Makedonii, jak už jsem popsal v kapitole 1.4.4 (Sulejmanov et al., 2018). Následně byla úspěšně adaptována do češtiny. Při této adaptaci musel být jeden vtip s nonsensovou strukturou nahrazen (místo překladu), jelikož obsahoval specifický makedonský výraz, který v češtině nemá ekvivalent (Sulejmanov et al., 2022). Proto byl nahrazen vtipem, který byl v jednom z dřívějších dotazníků, který se zaměřil hodnocení humoru podle strukturního rozdělení (Galloway & Chirico, 2008).

V české verzi tak je celkově čtrnáct vtipů, čtyři na začátku jsou „zahřívací“, následně je namícháno pět vtipů se strukturou nesoulad-řešení (INC-RES) a pět s nonsensovou (NON) strukturou. Vtipnost vtipů i averze vůči nim je hodnocená na sedmibodové Likertově škále s čísly od nuly do šestky. Nula vyjadřuje „není vůbec vtipný/averzní“, šestka „velmi vtipný/averzní“ (Sulejmanov et al., 2018).

Příkladem vtipu nonsensové struktury z dotazníku je: Pes se vydal do redakce vytvořit reklamu. „Co tam chcete napsat?“ ptá se redaktor „Haf, haf, haf, haf, haf, haf, haf, haf.“ „To je osmkrát „haf“, můžete tam přidat ještě jedno haf bez příplatku,“ říká redaktor psovi, a pes odpoví: „A jaký smysl by ten inzerát potom měl?“ (Sulejmanov et al., 2018).

Vtip z dotazníku, který má strukturu nesoulad řešení, je například: Řidič srazí chodce na přechodu a říká: „Máte štěstí, že jsem doktor,“ a chodec říká: „Ale vy máte smůlu, protože já jsem právník.“ (Sulejmanov et al., 2018).

6.2 Test BFI-2

BFI-2, neboli Big Five Inventory je varianta dotazníku, měřící míru pěti atributů osobnosti (otevřenost ke zkušenostem, svědomitost, extroverze, přívětivost, neuroticismus) u člověka. Vytvořena byla v roce 2017 (Soto & John) a do češtiny byla adaptována o tři roky později (Hřebíčková et al., 2020). Má tři verze, jednu základní (BFI-

2) s šedesáti položkami a dvě zkrácené verze. Jedna z nich má třicet položek (BFI-2-S) a jedna pouhých patnáct (BFI-2-XS). V mé práci jsem se rozhodl pro použití základní verze pro co největší reliabilitu. Vzhledem k tomu, že má tato verze šedesát položek a 5 dimenzí se třemi subškálami, tak na každou dimenzi vychází dvanáct položek a na každou subškálu čtyři položky.

Test je sebeposuzovací, respondent u každé otázky dává najevo míru souhlasu či nesouhlasu s výrokem „Považuji se za někoho, kdo...“ (příklady jsou uvedeny níže). Svůj názor vyjadřuje pomocí Likertovy škály o pěti bodech, kdy jednička vyjadřuje „zcela souhlasím“, pětka „zcela nesouhlasím“ (Hřebíčková et al., 2020).

Od předchozích variant Big Five dotazníků se liší pojmenováním dimenzí. Tři z nich zůstaly stejné, tak jak jsem je popisoval v předešlé kapitole, ovšem místo otevřenosti vůči zkušenostem se dimenze jmenuje otevřenost mysli. Touto změnou je cíleno na chápání tohoto faktoru jako mentální otevřenosti, nikoliv sociální, proto byl název pozměněn. Druhou změněnou dimenzí je neuroticismus, jelikož v laickém jazyce má tento název psychopatologické konotace. Proto je v tomto dotazníku pojmenován „negativní emocionalita“ (Hřebíčková et al., 2020).

Úpravy to jsou ovšem čistě arbitrární, proto budu v zájmu jasnosti a kontinuity (a také vzhledem k tomu, že jsem obsah všech dimenzí vysvětlil v předchozí kapitole) nadále používat v textu termín „otevřenost ke zkušenostem“ a „neuroticismus“.

Druhou, výraznější změnou, je přidání tří subškál, neboli facet, ke každé dimenzi dotazníku. To velmi pomáhá lepšímu pochopení, zpřesňuje to zachycení toho, co opravdu člověka ovlivňuje, např. jaký aspekt svědomitosti. Tyto subškály byly přidány za pomoci lexikální analýzy. Téměř vždy byla vybrána na základě předchozích výzkumů (Goldberg, 1999) centrální subškála, která je zároveň nezávislá na ostatních dimenzích. K ní byly následně přidány dvě další doplňující vlastnosti (Hřebíčková et al., 2020).

U extroverze je hlavní subškálou sociabilita (to souhlasí i s tím, co si laik pod charakterem extroverta představí). Protože však extroverze není jen vyhledávání interakcí, byly třeba i další dva aspekty osobnosti, totiž asertivita (vyjadřování vlastních názorů a cílů mezi lidmi) a energičnost (Hřebíčková et al., 2020).

Centrální složka přívětivosti je soucit (emoční angažovanost v tom, aby ostatním bylo dobře), který souvisí především s emočním aspektem přívětivosti. Kognitivní složka je

vyjádřena jako důvěra (pozitivní pohled na lidi kolem sebe), behaviorální pak jako uctivost (zdvořilost a respekt vůči druhým) (Hřebíčková et al., 2020).

Svědomitost má poměrně široký záběr potenciálních subškál, jako centrální byla vybrána organizovanost. Další dvě dílčí charakteristiky jsou produktivnost (vytrvalost a houževnatost při dosahování cílů) a zodpovědnost (dodržování povinností) (Hřebíčková et al., 2020).

Neuroticismus nebo také negativní emocionalita má jako svoji centrální podsložku úzkost. Dílčí vlastností, která je spojena s nízkou mírou extroverze, je deprese. S nízkou přívětivostí je pak provázána poslední subškála, emoční nestálost (Hřebíčková et al., 2020).

Otevřenost ke zkušenostem (mysli) je jedinou dimenzí, která nemá žádnou centrální subškálu, má tedy tři vedlejší. Jsou jimi intelektuální zvědavost (otevřenost nekonvenčnímu myšlení), estetické cítění (smysl pro umění a krásu) a kreativní představivost (fantazie, kreativita, originalita) (Hřebíčková et al., 2020).

Pro ilustraci je v Tabulce č. 3 uveden u každé dimenze (a její centrální subškály s výjimkou otevřenosti, kde jsem vybral estetické cítění, jelikož v této práci smysl pro humor беру jako estetickou reakci) výrok, který je s ní provázaný (Hřebíčková et al., 2020).

Tabulka č. 3: Dimenze Big Five a s nimi spojené výroky

Dimenze (subškála)	Výrok (Považuji se za někoho, kdo...)
Extroverze (sociabilita)	...je povídavý.
Přívětivost (soucit)	...pomáhá ostatním a není sobecký.
Svědomitost (organizovanost)	...je systematický, udržuje ve věcech pořádek
Neuroticismus (úzkost)	...si hodně dělá starosti.
Otevřenost ke zkušenostem (estetické cítění)	...je fascinován uměním, hudbou a literaturou.

7 Sběr dat a etické aspekty výzkumu

Sběr dat probíhal formou dotazníku, od 13. února 2022 do 16. března 2022. Využil jsem platformy Google forms, jelikož je často používaná a pro respondenty to je známé a nematoucí prostředí. Dále tato forma byla zvolena kvůli snadné možnosti šíření přes sociální sítě. Dotazník jsem sdílel na Facebooku zejména do skupin zaměřených na vyplňování dotazníků a na komunikační platformě Discord. Zároveň jsem požádal některé respondenty, aby dotazník sdíleli. Šlo tedy o metodu příležitostného výběru, sněhové koule a samovýběru (v dotazníkových skupinách na Facebooku). Mým cílem bylo získat aspoň 150 respondentů s ohledem na předešlé práce s podobným tématem (Sulejmanov et al., 2022; Galloway & Chirico, 2008). Toto očekávání bylo nakonec několikanásobně překonáno (viz kapitola 5.2). Testování tedy probíhalo na internetu, respondent nejdříve zodpověděl na demografické otázky (gender a věk), následně vyplnil dotazník BFI-2 a jako poslední HSAS.

7.1 Etické aspekty výzkumu

Při sběru a vyhodnocování dat bylo na etické aspekty výzkumu velmi dbáno. Před započítím vyplňování dotazníku byli vyplňující obeznámeni s cíli výzkumu, ke kterým sbírám data. Také byli informováni o tom, že výzkum je dobrovolný a účast v něm je zcela anonymní. Respondenti byli upozorněni, že vyplněním dotazníku dávají informovaný souhlas ke sběru, zpracování a použití jejich dat. Na začátku byla také uvedena předpokládaná délka dotazníku a také kontakt na mou osobu (ten byl i na konci dotazníku). Účastníci měli možnost kdykoliv z výzkumu odstoupit (přerušit vyplňování či neodeslat odpovědi) a na konci dotazníku měli možnost sdělit mi připomínky a dotazy, stejně jako (dobrovolně) zanechat emailovou adresu, na kterou byly zaslány výsledky výzkumu. Respondentům ve většině případů nebyla slíbená žádná odměna, pouze ve facebookových skupinách zaměřených na vyplňování dotazníků bylo slíbeno reciproční vyplnění respondentova dotazníku. Jediné demografické údaje, které byly zjišťovány, byly věk a gender, tedy žádné údaje, které mohly vést k identifikaci respondenta. Data byla uložena na zaheslovaném notebooku, ke kterému měl přístup pouze výzkumník.

8 Zpracování dat

Odpovědi z dotazníku byly následně staženy a analyzovány v programu MS Excel a R (R Core Team, 2014). Nejdříve byly očištěny a PhDr. Danielem Dostálem, Ph.D., přičemž byli vyřazeni respondenti, kteří vyplňovali dotazník nedbale. Dále bylo třeba u dotazníku BFI-2 převrátit reverzní položky. Následovalo vypočtení skóru všech faktorů v obou dotaznících. Pro testování hypotéz byl zvolen Pearsonův korelační koeficient. Všechny hypotézy byly testovány s hladinou významnosti $\alpha = 0,05$. Data byla zpracována anonymně. Ke statistickému zpracování byl využit program STATISTICA 12.

8.1 Výsledky deskriptivní statistiky.

Nejdříve byly vypočteny hodnoty deskriptivní statistiky, které jsou zobrazeny v tabulce č.4.

Tabulka č. 4: Deskriptivní statistika hrubých skóre z dotazníku BFI-2 a HSAS

Test	Dimenze	M	SD	α
BFI-2	Extroverze	3,11	0,71	0,86
	Sociabilita	2,93	1,00	0,82
	Asertivita	2,96	0,88	0,78
	Energičnost	3,43	0,78	0,75
	Přívětivost	3,71	0,65	0,85
	Soucit	3,94	0,80	0,77
	Uctivost	4,00	0,78	0,79
	Důvěra	3,21	0,76	0,64
	Svědomitost	3,25	0,76	0,88
	Organizovanost	3,16	1,02	0,85
	Produktivita	3,08	0,88	0,76
	Zodpovědnost	3,51	0,78	0,73
	Neuroticismus	3,14	0,79	0,89
	Úzkost	3,46	0,88	0,80
	Deprese	2,99	0,94	0,79
	Emoční nestálost	2,98	0,93	0,81
	Otevřenost ke zkušenostem	3,75	0,71	0,86
	Intelektuální zvědavost	3,86	0,82	0,71
	Estetické cítění	3,77	0,99	0,85
	Kreativní představivost	3,62	0,80	0,73
HSAS	INC-RESf	2,94	1,46	0,80
	NONf	2,15	1,39	0,75
	INC-RESa	1,41	1,27	0,77
	NONa	0,61	1,16	0,88
	SPI	0,79	1,54	-

Pozn.: N=509; M= průměr, SD= směrodatná odchylka NON= nonsensová struktura INC-RES= struktura nesoulad-řešení; f= vtipnost; a= averze; SPI= Index preference struktury, vypočtený jako $NONf-INC-RESf$, BFI-2= Big Five inventory, HSAS= Humor structure appreciation scale

U Big Five byl nejvyšší průměrný skór u otevřenosti ke zkušenostem a přívětivosti, to však není příliš překvapivé vzhledem k sociální desirabilitě těchto faktorů. Průměry zbylých dimenzí od sebe nebyly příliš vzdáleny, celkově platí, že všechny faktory včetně facet byly nad středem škály. Prakticky stejná data vyšla i při metodické studii adaptace této škály (Hřebíčková et al., 2020). Jediným očividným rozdílem je vyšší hodnota průměrného skóru neuroticismu v této práci. To je poměrně zajímavé v tom, že neuroticismus bývá nižší u lidí ve střední dospělosti (35-50 let) než u lidí v mladší dospělosti (20-35 let) (McCrae et al., 1999; Soto, John, Gosling, & Potter, 2011)

To by implikovalo, že v mém souboru bylo větší zastoupení mladých lidí. To ovšem není pravda, jelikož ve výzkumu Hřebíčkové et al. (2020), byly všichni respondenti studenti střední či vysoké školy. Vysvětlením tedy můžou být jiné okolní vlivy (dopady pandemie či zkouškové období, ve kterém jsem se studentů ptal).

Facetami s nejnižším skórem byla sociabilita (to může být také důsledek pandemie, při které nebyla socializace možná) a emoční nestálost. Subškály s nejvyšším skórem pak byly uctivost a soucit, což není vzhledem k charakteru dotazníku (sebeposuzovací) nijak překvapivé, málokdo o sobě prohlásí, že není soucitný.

Co se týče testu HSAS, vtipy byly obecně hodnoceny velmi podobně jako ve studii, která tento dotazník adaptovala do češtiny (Sulejmanov et al., 2022). Jako vtipnější byly obecně hodnoceny vtipy se strukturou nesoulad řešení, které ovšem byly také averzivnější. Tyto výsledky jsou přímým potvrzením toho, že averze se vtipností spolu přímo nesouvisí.

8.2 Výsledky konfirmační statistiky

Data byla zpracována v souladu s dlouhodobou praxí, k analýze byl použit Pearsonův korelační koeficient (Staňková, 2021; Carretero-Dios & Ruch, 2010). Všechny hypotézy byly testovány se základní hladinou významnosti $\alpha = 0,05$. Korelace mezi proměnnými jsou zobrazeny v tabulce č. 5.

Tabulka č. 5: Korelace mezi dimenzemi BFI-2 a HSAS

Dimenze	INC-RES _f	NON _f	INC-RES _a	NON _a	SPI
Otevřenost ke zkušenostem	-0,04	0,09*	0,02	-0,12**	0,13**
Neuroticismus	-0,15***	-0,13**	0,10*	0,02	0,03
Svědomitost	0,05	-0,09	0,01	0,03	-0,12**
Přívětivost	-0,02	0,02	0,00	-0,02	0,04
Extroverze	0,06	0,11**	0,06	-0,01	0,04

*Pozn.: N = 509 NON= nonsensová struktura INC-RES= struktura nesoulad-řešení; f= vtipnost; a= averze; SPI= Index preference struktury, vypočtený jako NON_f-INC-RES_f, *= $p < 0,05$, **= $p < 0,01$, ***= $p < 0,001$*

Již na první pohled je vidět mnoho signifikantních výsledků. Jedinou dimenzí, která s žádným skórem v HSAS neměla významný vztah, byla přívětivost. Všechny očekávané vztahy, ať už to byl pozitivní s vtipností struktury INC-RES ($r(509) = -0,02$; $p=0,65$), negativní s SPI ($r(509) = 0,04$; $p= 0,37$) či negativní s vtipností NON struktury ($r(509) = 0,02$, $p=0,61$), vyšly dokonce v opačném směru, než bylo předvídáno.

Dvěma dimenzemi, které mají pouze jeden významný vztah, jsou extroverze a svědomitost.

Extroverze má, tak jak bylo předpokládáno, signifikantní pozitivní korelaci s vtipností NON struktury ($r(509) = 0,11$; $p < 0,01$). Vztah extroverze a vtipnosti struktury INC-RES vyšel také podle předpokladů, totiž pozitivní, ovšem nikoliv signifikantní ($r(509) = 0,06$; $p=0,14$).

U svědomitosti vyšel významně index preference hodnoty ($r(509) = -0,12$; $p < 0,01$), indikující výraznou preferencí humoru se strukturou INC-RES před NON strukturou. Touto cestou se do jisté míry naplnila očekávání, totiž očekávání pozitivní korelace s vtipností INC-RES ($r(509) = 0,05$; $p=0,31$) a negativní s vtipností NON struktury ($r(509) = -0,09$; $p=0,06$), která nevyšla pouze těsně.

Dimenze, ve kterých vyšly z celkových pěti vztahů tři signifikantně, byly neuroticismus a otevřenost ke zkušenostem.

U neuroticismu byla významně hůře hodnocena vtipnost obou struktur, jak INC-RES ($r(509) = -0,15$; $p < 0,001$), tak NON ($r(509) = -0,13$; $p < 0,01$). Pouze vztah s NON strukturou byl ovšem předpokládán. Naproti tomu signifikantní pozitivní vztah neuroticismu s averzí struktury INC-RES ($r(509) = 0,10$; $p < 0,05$) očekáván nebyl. Naopak očekávaný vztah s averzí vůči NON vtipům byl sice pozitivní, jak bylo předpokládáno, ovšem nesignifikantní ($r(509) = 0,02$; $p = 0,67$).

Otevřenost ke zkušenostem, respektive vztah otevřenosti a preference struktury vyšla v souladu s dřívějšími výzkumy nejčistěji, jelikož otevřenost signifikantně korelovala jak pozitivně s vtipností NON struktury ($r(509) = 0,09$; $p < 0,05$) a indexem preference struktury ($r(509) = 0,13$; $p < 0,01$), tak negativně s averzí vůči NON struktuře ($r(509) = -0,12$; $p < 0,01$). Jedinou hypotézou, která nebyla potvrzena, byl negativní vztah mezi otevřeností a strukturou NON, který byl negativní, jak bylo predikováno, ovšem nevýznamný ($r(509) = -0,04$; $p = 0,32$).

8.2.1 Vztah subškál BFI-2, genderu a ocenění humoru

Pro větší pochopení toho, na jaké bázi souvisí dimenze Big Five a ocenění humoru, jsem se rozhodl navíc provést analýzu vztahu jednotlivých facet BFI-2 dotazníku s oceněním humoru.

Vztah jednotlivých facet a ocenění zachycuje tabulka č.6.

Tabulka č. 6: Korelace subškál BFI-2 a dimenzí HSAS

Dimenze	Subškála	INC-RES _f	NON _f	INC-RES _a	NON _a	SPI
Extroverze	Sociabilita	0,07	0,12*	0,06	0,00	0,04
	Asertivita	0,03	0,07	0,04	-0,04	0,04
	Energičnost	0,05	0,06	0,04	0,02	0,00
Přívětivost	Soucit	0,00	0,03	0,03	0,00	0,03
	Uctivost	-0,09	-0,06	-0,05	-0,04	0,02
	Důvěra	0,04	0,10*	0,02	-0,01	0,05
Svědomitost	Organizovanost	0,04	-0,11*	-0,03	0,01	-0,13*
	Produktivita	0,06	-0,03	0,07	0,05	0,08
	Zodpovědnost	0,01	-0,08	0,00	0,01	-0,08
Neuroticismus	Úzkost	-0,11*	-0,09*	0,08	0,00	0,02
	Deprese	-0,16*	-0,16*	0,05	0,02	0,01
	Emoční nestálost	-0,12*	-0,08	0,14*	0,02	0,04
Otevřenost ke zkušenostem	Intelektuální zvědavost	-0,06	0,08	0,02	-0,14*	0,13*
	Estetické cítění	-0,04	0,10*	0,08	-0,11*	0,13*
	Kreativní představivost	-0,01	0,04	-0,05	-0,03	0,04

*Pozn.: N=509; NON= nonsensová struktura INC-RES= struktura nesoulad-řešení; f= vtípnost; a= averze; SPI= Index preference struktury, vypočtený jako NON_f-INC-RES_f, *=p <0,05*

V tabulce můžeme vidět poněkud zajímavé výsledky, jelikož extroverze a přívětivost mají pouze po jednom signifikantním vztahu. Svědomitost pak má dvě signifikantní korelace u jedné facet. Otevřenost ke zkušenostem má vícero významných korelací, ovšem pouze u

dvou subškál, jedna je bez jakéhokoliv významného vztahu. Jediná dimenze, u které všechny facety korelují ve vícero vztazích, je neuroticismus.

Ke korelacím, které jsou „navíc“ (tedy u hlavní dimenze tento vztah nalezen nebyl), patří pozitivní vztah důvěry a vtipnost NON struktury, organizovanost a negativní korelace s NON vtipností.

Nad rámec hypotéz jsem provedl i analýzu vztahu genderu a ocenění humoru se stejným záměrem, totiž jako případnou pomoc při pochopení celého procesu ocenění humoru. Kvůli tomuto dělení jsem vyřadil 6 lidí, kteří jako svůj gender uvedli „Jiné“, tudíž jich není dost pro samostatnou analýzu. Hodnoty jsou uvedeny v tabulce č.7.

Tabulka č. 7: Rozdíly mezi pohlavími ve skórech HSAS

Dimenze	Průměr		Směrodatná odchylka		t-test		d
	Ženy	Muži	Ženy	Muži	t	p	
INC-RESf	2,83	3,28	1,48	1,33	-3,05	<0,01	-0,31
NONf	2,01	2,57	1,36	1,40	-3,96	<0,001	-0,41
INC-RESa	1,51	1,15	1,29	1,19	2,74	<0,01	0,28
NONa	0,58	0,70	1,14	1,21	-0,96	0,34	-0,10
SPI	-0,82	-0,72	1,57	1,47	-0,65	0,51	-0,07

Pozn.: df (stupně volnosti) =501; NON= nonsensová struktura; INC-RES= struktura nesoulad-řešení; f= vtipnost; a= averze; SPI= Index preference struktury, vypočtený jako NONf-INC-RESf; d= Cohenovo d

Z tabulky je vidět, že ženy obecně hodnotily humor o hodně hůře, jediné, v čem hodnotily humor pozitivněji než muži, byla menší míra averze vůči nonsensové struktuře vtipů.

Tyto výsledky jsou poměrně nestandardní, jelikož dlouhodobě jsou rozdíly mezi muži a ženami zaznamenány pouze v hodnocení sexuálního (Köhler & Ruch, 1996) a agresivního humoru (Hofman et al., 2020), u strukturního rozdělení se tyto rozdíly neobjevily (Carretero-Dios et al., 2010; Heintz, 2019).

8.3 Výsledky ověření platnosti hypotéz

Na základě tabulky č.5 s korelacemi dimenzí a ocenění humoru lze přijmout či zamítnout jednotlivé hypotézy.

H1a: Otevřenost ke zkušenostem negativně koreluje se škálou vtipnosti u INC-RES vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty zamítáme, $r(509) = -0,04$; $p=0,32$.

H1b: Otevřenost ke zkušenostem pozitivně koreluje se škálou vtipnosti u NON vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty přijímáme, $r(509) = 0,09$; $p < 0,05$.

H1c: Otevřenost ke zkušenostem negativně koreluje se škálou averze u NON vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty přijímáme, $r(509) = -0,12$; $p < 0,01$.

H1d: Otevřenost ke zkušenostem pozitivně koreluje s hodnotou SPI

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty přijímáme, $r(509) = 0,13$; $p < 0,01$

H2a: Neuroticismus negativně koreluje se škálou vtipnosti u NON vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty přijímáme, $r(509) = -0,13$; $p < 0,01$.

H2b: Neuroticismus pozitivně koreluje se škálou averze u INC-RES vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty přijímáme, $r(509) = 0,10$; $p < 0,05$.

H2c: Neuroticismus pozitivně koreluje se škálou averze u NON vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty zamítáme, $r(509) = 0,02$; $p=0,67$.

H3a: Extroverze pozitivně koreluje se škálou vtipnosti u INC-RES vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty zamítáme, $r(509) = 0,06$; $p=0,14$.

H3b: Extroverze pozitivně koreluje se škálou vtipnosti u NON vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty přijímáme, $r(509) = 0,11$; $p < 0,01$.

H4a: Přívětivost pozitivně koreluje se škálou vtipnosti INC-RES vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty zamítáme, $r(509) = -0,02$; $p=0,65$.

H4b: Přívětivost negativně koreluje se škálou vtipnosti NON vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty zamítáme, $r(509) = 0.02$, $p=0,61$.

H4c: Přívětivost negativně koreluje s hodnotou SPI

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty zamítáme, $r(509) = 0,04$; $p= 0,37$.

H5a: Svědomitost pozitivně koreluje se škálou vtipnost INC-RES vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty zamítáme, $r(509) =0,05$; $p=0,31$.

H5b: Svědomitost negativně koreluje se škálou vtipnosti NON vtipů

Hypotézu na základě vypočtené p-hodnoty zamítáme, $r(509) = -0,09$; $p=0,06$.

9 Diskuze

V této kapitole se pokusím získaná data interpretovat, dát je do souvislostí, porovnat je s výsledky dřívějších výzkumů. Následně přiblížím limity práce, praktický přínos tohoto výzkumu a možnosti pro další výzkum. Data budu interpretovat postupně podle dimenzí Big Five.

Vztah otevřenosti ke zkušenostem a ocenění vyšel velmi jasně – lidé s vyšší otevřeností preferují nonsensovou strukturu před strukturou nesoulad – řešení. Tento výsledek je zcela v souladu s dřívějšími výzkumy (Carretero-Dios et al., 2005; Galloway & Chirico, 2008; Ruch & Hehl, 1998). Je tomu tak dokonce i u jednotlivých facet (u dřívějších studií byly použity jiné, ovšem jejich oblasti lze porovnávat). V dřívějším výzkumu byly totiž s nonsensem propojené facety blízké hodnotám, estetiky a myšlenkám, naopak oblasti otevřenost vůči kultuře, emocionalita a chování nikoliv (Ruch & Hehl, 1998). Estetické cítění, u kterého je nejvíce signifikantních vztahů, jednoznačně spadá do kategorie „estetika.“

Možné vysvětlení je to, že lidé s vyšší otevřeností mají větší potřebu novosti, pestrosti a komplexity (McCrae, 1996). Toto se dá propojit se subškálou „intelektuální zvědavost“, která implikuje vyhledávání nových podnětů. Vzhledem k tomu, že nonsensová struktura obsahuje více nesouladu, více absurdnosti (více podnětů), je spojení s otevřeností logické.

Jediná faceta, která s oceněním humoru nemá podle výsledku žádnou souvislost, je „kreativní představivost.“ To je poměrně logické, neboť kreativita se může uplatnit při tvorbě, produkci humoru, ovšem při pouhém vnímání se nemá jak projevit na rozdíl od estetického cítění a intelektuální zvědavosti, dvou atributů osobnosti, které se projevují při oceňování nejen humoru.

Neuroticismus měl, stejně jako otevřenost, mnoho signifikantních vztahů. Nebyla z nich ovšem jasná preference jedné či druhé struktury, ale celkový negativní vztah k humoru, kdy vtipnost obou struktur byla hodnocena hůře, struktura nesoulad-řešení byla hodnocena také velmi averzivně. Celkový negativní náhled na humor lze pravděpodobně vysvětlit negativní emocionalitou, s neuroticismem spojenou (Robinson, Ode, Moeller, & Goetz, 2007).

Stejně jako v předchozí studii vyšly signifikantně výsledky propojení neuroticismu a averze vůči struktuře nesoulad-řešení (Hehl & Ruch, 1985). To potvrzuje i Ruch (1992), podle kterého je neuroticismus prediktorem vyšší averze.

Další podobnost s předchozími studii je v negativním hodnocení vtipnosti nonsensové struktury (Galloway & Chirico, 2008). To je v originální studii vysvětleno tím, že lidé s vyšším skórem neuroticismu jsou více úzkostní (jak implikuje hlavní subškála v testu BFI-2). Úzkostní lidé nemají rádi nestrukturované a nejasné situace, do kterých se rozhodně rádi nonsensový humor, v mnoha ohledech nevysvětlený a porušující pravidla (Mazzanti et al., 1998). Z těchto faktů však nebyla vyvozena pouze predikce negativní korelace s vtipností nonsensu, ale i predikce signifikantní preference humoru se strukturou nesoulad-řešení v podobě významné hodnoty SPI (Galloway & Chirico, 2008). Tato korelace se však v mé práci neobjevila, vtipnost humoru se strukturou INC-RES byla hodnocena jako ještě horší.

Tento jev nemůžeme vysvětlit za pomoci facet, jelikož všechny tři vychází velmi podobně. Faktorem, vysvětlující tento vztah, může být korelace neuroticismu a „jemného myšlení“ (tender mindedness) (Eysenck, 1961), což je tendence nechat se vést pocity, zejména pocity sympatie vůči někomu či něčemu (Costa Jr, McCrae, & Dye, 1991). Člověk, který je „tenderminded“ je taky snadněji emocionálně ovlivnitelný, je tedy snadnější zranit jeho pocity či ho humorem pobouřit (Ruch, 1992). To se u struktury nesoulad-řešení mohlo stát u vícero vtipů, např. u položky číslo devět: Na parkovišti chlap líbá svoje auto a se slzami v očích ho hladí. Jeho kamarád jde kolem a ptá se: „Prodáváš ho?“ „Ne, žena dostala řidičák.“ je založen na všeobecném negativním stereotypu o ženách, že neumí řídit auto (Sulejmanov et al., 2022).

To by i vysvětlovalo, proč se v této práci neobjevil žádný vztah mezi neuroticismem a averzí vůči nonsensové struktuře, je to kvůli tomu, že v žádné z položek není pointa na úkor kohokoliv, člověk tedy může být jen těžko pobouřen (Sulejmanov et al., 2022).

Alternativním vysvětlením je špatná metodologie výzkumu, ve kterém tento rozdíl vyšel, jelikož v žádné další studii, kde se zkoumal vztah neuroticismu a hodnocení humoru, se signifikantní rozdíl neobjevil (Carretero-Dios et al., 2005; Hehl & Ruch, 1985; Ruch & Hehl, 1998).

Další z dimenzí, u které vyšel signifikantní výsledek, byla svědomitost. Signifikantní byla negativní korelace s indexem preferované struktury, svědomití lidé tedy silně preferují strukturu nesoulad-řešení před nonsensovou strukturou.

Potenciální interpretace zde vychází z analýzy facet, kde je možno pohledem do tabulky č.6 vidět, že jediná subškála svědomitosti se signifikantní korelací je organizovanost. Organizovanost má velmi blízko k „orderliness“, přeložitelné jako uspořádanost či jako potřeba řádu. Uspořádanost je dokonce podle některých faktorových analýz subškálou svědomitosti místo organizovanosti (Saucier, & Ostendorf, 1999). Člověk s potřebou řádu pak logicky preferuje strukturu nesoulad řešení před nonsensovou strukturou, která je výrazně chaotičtější, i po pointě v ní zůstávají nevyřešené otázky. Na základě stejné úvahy byl tento vztah (mezi hodnocením humoru a potřebou řádu) zkoumán a následně potvrzen (ať už byla potřeba pro řád posuzována respondentem samotným, jeho vrstevníky či testem osobnosti PRF (Personality research form) (Ruch, & Hehl, 1993).

Čtvrtou a závěrečnou dimenzí, u které vyšla signifikantní hodnota, je extroverze. Obě hodnoty vtipnosti byly pozitivní, jak bylo očekáváno, ovšem pouze u nonsensové struktury byla signifikantní. U obou struktur však funguje stejný mechanismus, díky kterému je extroverze prediktorem vyššího hodnocení vtipnosti. Je ovšem pravda, že z dlouhodobého hlediska vychází většina těchto korelací mezi extravertí a vtipností pozitivně, ovšem nesignifikantně (Ruch, 1992). Obecně se totiž u extroverze objevuje častěji pozitivní emocionalita, což pravděpodobně vede k lepšímu hodnocení vtipnosti (Lucas, Le, & Dyrenforth, 2008). Analýza subškál pomáhá v objevení doplňujícího faktoru. V tabulce č.6 je vidět, že jediná faceta s významnou korelací je sociabilita. Ocenění humoru je v mnohá případech součástí sociální situace, je tedy pravděpodobné, že proto sociabilita prožitek vtipnosti zvyšuje.

U poslední dimenze, přívětivosti, nebyl zaznamenán žádný významný vztah. Podíváme-li se na její facety, pak je možné zjistit, že subškála uctivosti je nesignifikantní, stejně jako ve výzkumu, kde vyšla jediná signifikantní hodnota, ovšem u facety kooperace (Ruch & Hehl, 1998). V mé práci byl jediný významný vztah mezi subškálou důvěry a vtipností nonsensové struktury. U této korelace se žádné jasné vysvětlení nenabízí, ovšem možná interpretace je taková, že důvěra je obecně znakem pozitivního vztahu k lidem, tedy i lidské interakce, do které patří humor. To tedy vede k pozitivní korelaci s hodnocením vtipnosti. Bližší vztah k nonsensové struktuře pak vede skrz to, že díky bližšímu vztahu

k lidem má člověk větší důvěru v to, že když vnímá situaci, ve které chybí řešení, je navozená schválně za účelem humorem, nikoliv za účelem vytvoření obtíží.

Krátce se zde zaměřím i na vysvětlení velkých rozdílů mezi ženami a muži v hodnocení humoru. Interpretace není snadná, ovšem u struktury INC-RES se přeci jenom možné řešení nabízí. Jak již bylo řečeno dříve, některé z vtipů u struktury nesoulad-řešení mohou být vnímány jako znevažující ženy. Ženy, stejně jako muži, hodnotí hůře humor, ve kterém je jejich pohlaví znevažováno (Abrams & Bippus, 2011). To by mohlo být důvodem, proč u nonsensové struktury žádný významný rozdíl v averzi nenastal, jelikož u nonsensových položek nebyly vtipy vůči ženám negativní.

Dalším důvodem může být fakt, který jsem už zmínil u neuroticismu. Ženy jsou obecně neurotičtější, jak už bylo ukázáno v dřívějších studiích (Lynn & Martin, 1997; Weisberg, DeYoung, & Hirsh, 2011) a tato korelace vyšla i v této práci, $r(377) = 0,10$; $p < 0,05$, tudíž zde může hrát roli také tendermindedness, která je u žen vyšší než u mužů (Feingold, 1994).

Otázkou ovšem zůstává, proč nastal výrazný rozdíl v hodnocení vtipnosti nonsensové struktury mezi muži a ženami. Jednou z možností, jak vysvětlit tento rozdíl, je vyšší vyhledávání prožitku u mužů (Cross, Cyrenne, & Brown, 2013). Vyhledávání prožitku, jak jsem již zmiňoval v kapitole 3, je prediktorem preference nonsensové struktury (Forabosco & Ruch, 1994; Carretero-Dios & Ruch, 2010). Toto vysvětlení však je pouze možnou interpretací a pro jeho potvrzení by byl třeba další výzkum.

Jedním z limitů práce je nepříliš reprezentativní vzorek, kdy ženy tvořily takřka tři čtvrtiny celého souboru, lidé pod třicet let pak lehce přes čtyři pětiny souboru. Další limitací je, že ze čtrnácti hypotéz bylo přijato šest. Pravdou ovšem je, že většina hypotéz „mířila“ dobrým směrem a mnohdy chybělo málo k dostatečné hodnotě p , pouze u vztahu přívětivosti s oceněním humoru se objevily zcela nečekané výsledky.

Hodnocení humoru má praktický přínos v mnoha odvětvích psychologie. Jedním z nich je psychologie reklamy, kdy lidé preferují reklamy, které obsahují humor (Koneska, 2021). Další možné využití je v psychoterapii, kde je ovšem třeba vždy před použitím humoru klienta maximálně poznat a používat humor s ohledem na jeho charakter (Saper, 1987). Výsledky lze uplatnit také na humor v pedagogice (Gorham & Christophel, 1990) či v pracovní psychologii např. za účelem zlepšení pracovního prostředí (Smith & Khojasteh, 2014).

Možnosti navazujícího studia humoru je vícero. Jednak to může být výzkum, zaměřený na rozdíly v genderu, jak jsem naznačil výše. Další možné zaměření naznačil ve své diplomové práci Nováček (2019), totiž propojení Big Five a stylů humoru, měřených pomocí dotazníku HSQ (Humor styles questionnaire). Také je možné rozšířit záběr hodnocených humorných stimulů z pouhých vtipů na např. části komediálních filmů, kreslené vtipy či situační humor (byť je takový design výrazně těžší vytvořit). Další možností je zaměřit se na celkovou averzivitu a vtipnost hodnocení humoru.

10 Závěr

Cílem této práce bylo prozkoumat vztah mezi dimenzemi Big Five a oceněním struktur humoru. To se také u většiny povedlo, signifikantní vztah byl nalezen u čtyři z pěti dimenzí, konkrétně otevřenosti ke zkušenostem, svědomitosti, extroverze a neurotismu. Podle očekávání je otevřenost ke zkušenostem prediktorem preference nonsensového humoru, naopak lidé s větší svědomitostí preferují strukturu nesoulad-řešení. U neuroticismu se pak neukázala žádná vyšší preference ve struktuře humoru, ovšem negativní reakce vůči humoru. Extroverze naopak byla jedinou dimenzí, která měla pozitivní korelace s vtipností obou struktur. Přívětivost byla jedinou dimenzí, kde se neobjevila žádná signifikantní korelace, ovšem jednoznačně blíže měla k opačnému vztahu, než se čekalo. Z předchozích výzkumů se tedy podařilo potvrdit jenom část (čtyři dimenze vycházely v souladu s dlouhodobými výsledky, ovšem ne vždy ve všech bodech signifikantně), přičemž korelace mezi přívětivostí a oceněním humoru vycházela zcela opačně, než se čekalo. Celkově bylo přijato šest z původních čtrnácti hypotéz. Proběhla i analýza korelace ocenění humoru a subškál jednotlivých dimenzí, kdy například u svědomitosti tato analýza velmi pomohla k interpretaci výsledků. Proběhl také výpočet vztahů genderu a ocenění humoru, který vyšel poměrně překvapivě (výrazné rozdíly v genderu), což napomohlo k rozboru korelací u neuroticismu. Celkově tedy byly výsledky pouze z části uspokojivé.

SOUHRN

Bakalářská práce se věnuje ocenění humoru a jeho vztahu k pětifaktorovému modelu Big Five. Teoretická část popisuje hlavní poznatky v oblasti humoru a testů osobnosti (konkrétně pěti faktorového modelu Big Five). V empirické části je pak zanalyzováno a interpretováno propojení ocenění humoru a jednotlivých dimenzí Big Five. Humor je velmi těžce definovatelný koncept, na jehož vymezení není shoda ani ve vědecké obci (Ruch, 2010). Pro potřebu práce jsem tedy nakonec po analýze vícero definic použil definici, z části přebranou od Martinau: (1972; v Scheel & Gockel, 2017) *Humor je komunikace, která je vnímána jako vtipná*, popřípadě je její intencí být vnímána jako vtipná. Následně jsem popsal různá pojetí, jak lze vnímat smysl pro humor a rozhodl, že v této práci bude za platné vnímání smyslu pro humor jako estetické reakce. Dále jsem přiblížil historické teorie ocenění humoru, které zdůrazňovali potřebu nesouladu mezi očekáváním a realitou (pointou) pro vznik humoru. Na to jsem navázal aktuální psychologickou teorií, která k potřebě nesouladu dodává potřebu vyřešení tohoto nesouladu, tedy pochopení důvodu rozdílu mezi tím, co člověk očekával a co se stalo. Poté jsem zachytil dva obecné postupy, podle kterých byly konstruovány dotazníky hodnocení humoru a více se zaměřil na dotazník 3 WD, ve kterém se poprvé objevilo dělení humoru do kategorií podle struktury, konkrétně podle nonsensové struktury a struktury nesoulad-řešení. Z dotazníku 3 WD vznikl i dotazník HSAS, jehož českou adaptaci jsem použil v této práci. Jako poslední část teoretické byla kapitola o dřívějších výzkumech vztahu ocenění humoru a dimenzích Big Five.

V praktické části jsem nejdříve vytvořil čtrnáct hypotéz na základě dřívějších prací na stejné téma. Poté jsem více přiblížil svůj základní a výběrový soubor 509 respondentů, stejně jako testy, které jsem respondentům předložil a popis sběru dat. Dále jsem popsal etické aspekty výzkumu a způsob, jakým jsem data zpracoval. Ty jsem zanalyzoval a nejdříve předložil výsledky deskriptivní statistiky, následně konfirmační statistiky. Na základě výsledků jsem vyhodnotil hypotézy (přijato bylo šest ze čtrnácti), přestože u čtyř z pěti dimenzí výsledky vycházely v souladu s přechozími výzkumy, pouze jim v některých případech chyběla signifikance. V dimenzi jsem se poté data snažil interpretovat a zasadit do kontextu, v čemž mi pomohla analýza facet jednotlivých dimenzí. Mimo hypotézu jsem také provedl analýzu rozdílu mezi muži a ženami, která

přinesla nečekané výsledky, o jejich vysvětlení jsem se pokusil v diskuzi. Následně jsem se pokusil popsat limity práce, její praktické využití a možnosti navazujícího výzkumu.

Práce celkově potvrzuje většinu poznatků, která byla o vztahu hodnocení humoru a dimenzemi Big Five doposud nashromážděna. Stalo se tak na velkém, byť poněkud nereprezentativním vzorku, kde převládají ženy a mladí lidé. Potvrzena byla preference nonsensového humoru u lidí s vyšší otevřeností vůči zkušenostem, a naopak preference humoru se strukturou nesoulad-řešení u svědomitých lidí. U extroverze se projevil obecný pozitivní vztah k humoru, naopak u neuroticismu jeho negativní vztah vůči humoru. Jediná dimenze, u které nebyl nalezen signifikantní vztah, byla přívětivost. Tyto výsledky byly dány do souvislostí. Kromě potvrzení dřívějších výzkumů a možností využití jejich výsledků nabízí tato práce pokračování a následování tohoto směru zkoumání.

ZDROJE

1. Abrams, J. R., & Bippus, A. (2011). An intergroup investigation of disparaging humor. *Journal of Language and Social Psychology, 30*(2), 193-201. doi: 10.1177/0261927X10397162
2. Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Reinhart & Winston.
3. Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological monographs, 47*(1), i-171. doi: 10.1037/h0093360
4. Babad, E. Y. (1974). A multi-method approach to the assessment of humor: A critical look at humor tests. *Journal of Personality, 42*(4), 618-631. doi:10.1111/j.1467-6494.1974-tb006974.x
5. Berlyne, D. E. (1972). Humor and Its Kin. V J. H. Goldstein & P. E. McGhee (Ed.), *The psychology of humor: Theoretical perspectives and empirical issues* (43-60). New York: Academic Press
6. Block, J. (1995). A contrarian view of the Five-factor approach to personality description. *Psychological bulletin, 117*(2), 187-215. doi: 10.1037/0033-2909.117.2.187
7. Cann, A., & Calhoun, L. G. (2001). Perceived personality associations with differences in sense of humor: Stereotypes of hypothetical others with high or low senses of humor. *Humor. International journal of humor research, 14*(2), 117-130. doi: 10.1515/humr.14.2.117
8. Carretero-Dios, H., & Ruch, W. (2010). Humor appreciation and sensation seeking: Invariance of findings across culture and assessment instrument? *Humor. International journal of humor research, 23*(4), 427-445. doi: 10.1515/humr.2010.020
9. Carretero-Dios, H., Pérez, C., & Buela-Casal, G. (2005). Apreciación del humor y dimensiones básicas de personalidad: evidencias externas de validez de la Escala de Apreciación del Humor, EAHU. *Análisis y modificación de conducta, 31*(140). doi: 10.33776/amc.v31i140.2142
10. Carretero-Dios, H., Pérez, C., & Buela-Casal, G. (2010). Assessing the appreciation of the content and structure of humor: Construction of a new scale. *Humor. International journal of humor research, 23*(3), 307-325. doi: 10.1515/humr.2010.014
11. Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *The journal of abnormal and social psychology, 38*(4), 476-506. doi: 10.1037/h0054116
12. Cattell, R. B. (1945). The description of personality: Principles and findings in a factor analysis. *The American Journal of Psychology, 58*(1), 69-90. doi: 10.2307/1417576
13. Costa Jr, P. T., & McCrae, R. R. (2008). *The Revised Neo Personality Inventory (neo-pi-r)*. Newbury Park: Sage Publications, Inc.

14. Costa Jr, P. T., McCrae, R. R., & Dye, D. A. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness: A revision of the NEO Personality Inventory. *Personality and Individual Differences, 12*(9), 887-898. doi: 10.1016/0191-8869(91)90177-D
15. Cross, C. P., Cyrenne, D. L. M., & Brown, G. R. (2013). Sex differences in sensation-seeking: A meta-analysis. *Scientific reports, 3*(1), 1-5 doi: 10.1038/srep02486
16. Deckers, L., Jenkins, S., & Gladfelter, E. (1977). Incongruity versus tension relief. *Motivation and Emotion, 1*(3), 261-272. doi: 10.1007/BF00998864
17. University of Oxford. (1989). Oxford english dictionary. Oxford: Oxford university press
18. Digman, J. M., & Takemoto-Chock, N. K. (1981). Factors in the natural language of personality: Re-analysis, comparison, and interpretation of six major studies. *Multivariate behavioral research, 16*(2), 149-170. doi: 10.1207/s15327906mbr1602_2
19. Eysenck, H. J. (1942). The appreciation of humour: An experimental and theoretical study 1. *British Journal of Psychology. General Section, 32*(4), 295-309. doi: 10.1111/j.2044-8295.1942.tb01027.x
20. Eysenck, H. J. (1943). An Experimental Analysis of Five Tests of "Appreciation of Humor". *Educational and Psychological Measurement, 3*(1), 190-214. doi: 10.1177/001316444300300119
21. Eysenck, H. J. (1961). Personality and social attitudes. *The Journal of Social Psychology, 53*(2), 243-248. doi: 10.1080/00224545.1961.9922122
22. Eysenck, H.J. (2013). Foreword. V J. H. Goldstein & P. E. McGhee (Ed.), *The psychology of humor: Theoretical perspectives and empirical issues*. New York: Academic Press
23. FailArmy. (2021, 12. prosince). *Best Fails Of The Year 2021 | FailArmy* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=BNiTVsAlzlc>
24. Feingold, A. (1994). Gender differences in personality: a meta-analysis. *Psychological bulletin, 116*(3), 429. doi.org/10.1037/0033-2909.116.3.429
25. Fiske, D. W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *The Journal of Abnormal and Social Psychology, 44*(3), 329-344. doi: 10.1037/h0057198
26. Forabosco, G., & Ruch, W. (1994). Sensation seeking, social attitudes and humor appreciation in Italy. *Personality and individual differences, 16*(4), 515-528. doi: 10.1016/0191-8869(94)90179-1
27. Freud, S. (1960). *Jokes and their relation to the unconscious*. New York: London, W. W.
28. Galloway, G., & Chirico, D. (2008). Personality and humor appreciation: Evidence of an association between trait neuroticism and preferences for structural features of humor. *Humor. International journal of humor research, 21*(2), 129-142. doi: 10.1515/HUMOR.2008.006

29. Gerber, W. S., & Routh, D. K. (1975). Humor response as related to violation of expectancies and to stimulus intensity in a weight-judgment task. *Perceptual and Motor Skills*, 41(2), 673-674. doi: 10.2466/pms.1975.41.2.673
30. Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": the big-Five factor structure. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1216-1229. doi: 10.1037/0022-3514.59.6.1216
31. Goldberg, L. R. (1999). A broad-bandwidth, public domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several Five-factor models. *Personality psychology in Europe*, 7(1), 7-28. Získáno z: <http://admin.umt.edu.pk/Media/Site/STD/FileManager/OsamaArticle/26august2015/A%20broad-bandwidth%20inventory.pdf>
32. Goldstein, J. H. (1970). Humor appreciation and time to respond. *Psychological Reports*, 27(2), 445-446. doi: 10.2466/pr0.1970.27.2.445
33. Gorham, J., & Christophel, D. M. (1990). The relationship of teachers' use of humor in the classroom to immediacy and student learning. *Communication education*, 39(1), 46-62. doi: 10.1080/03634529009378786
34. Hazlitt, W. (1819). *Lectures on the English comic writers*. London: Taylor
35. Hehl, F. J., & Ruch, W. (1985). The location of sense of humor within comprehensive personality spaces: An exploratory study. *Personality and Individual Differences*, 6(6), 703-715. doi: 10.1016/0191-8869(85)90081-9
36. Hehl, F. J., & Ruch, W. (1990). Conservatism as a predictor of responses to humour—III. The prediction of appreciation of incongruity-resolution based humour by content saturated attitude scales in Five samples. *Personality and individual differences*, 11(5), 439-445. doi: 10.1016/0191-8869(90)90055-V
37. Heintz, S. (2019). Separating content and structure in humor appreciation. *Journal of Individual Differences*.41(1), 37-44. doi: 10.1027/1614-0001/a000301
38. Hofmann, J., Platt, T., Lau, C., & Torres-Marín, J. (2020). Gender differences in humor-related traits, humor appreciation, production, comprehension,(neural) responses, use, and correlates: A systematic review. *Current Psychology*, 1-14. doi: 10.1007/s12144-020-00724-1
39. Hřebíčková, M., Jelínek, M., Květon, P., Benkovič, A., Botek, M., Sudzina, F., ... & John, O. P. (2020). BIG FIVE INVENTORY 2 (BFI-2): HIERARCHICKÝ MODEL S 15 SUBŠKÁLAMI. *Československá Psychologie*, 64(4). 437-460. Získáno z: <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/soubory/BFI2.pdf>
40. Jones, J. M. (1970). *Cognitive factors in the appreciation of humor: A theoretical and experimental analysis*. New Haven: Yale University.

41. Judge, T. A., & Bono, J. E. (2000). Five-factor model of personality and transformational leadership. *Journal of applied psychology*, 85(5), 751-765. doi: 10.1037/0021-9010.85.5.751
42. Koestler, A. (1964). *The Act of Creation*. Hutchinson: Hutchinson.
43. Köhler, G., & Ruch, W. (1996). Sources of variance in current sense of humor inventories: How much substance, how much method variance?. *Humor. International journal of humor research*, 9(3-4), 363-398. doi: 10.1515/humr.1996.9.3-4.363
44. Koneska, L. (2021). Humor in advertising. *European Journal of Economics and Business Studies*. 3(2). doi: 10.26417/ejes.v8i1.p116-123
45. Landis, C., & Ross, J. W. (1933). Humor and its relation to other personality traits. *The Journal of Social Psychology*, 4(2), 156-175. doi: 10.1080/00224545.1933.9921567
46. Leventhal, H., & Safer, M. A. (1977). Individual differences, personality and humour appreciation. V A. J. Chapman & H. C. Foot (Ed.), *It's a funny thing, humour*. (335-350). London: Pergamon Press
47. Long, D. L., & Graesser, A. C. (1988). Wit and humor in discourse processing. *Discourse Processes*, 11(1), 35–60. doi:10.1080/01638538809544690
48. Luborsky, L. B., & Cattell, R. B. (1947). The validation of personality factors in humor. *Journal of Personality*, 15, 283-291. doi: 10.1111/j.1467-6494.1947.tb01068.x
49. Lucas, R. E., Le, K., & Dyrenforth, P. S. (2008). Explaining the extraversion/positive affect relation: Sociability cannot account for extraverts' greater happiness. *Journal of personality*, 76(3), 385-414. doi: 10.1111/j.1467-6494.2008.00490.x
50. Lynn, R., & Martin, T. (1997). Gender differences in extraversion, neuroticism, and psychoticism in 37 nations. *The Journal of social psychology*, 137(3), 369-373. doi: 10.1080/00224549709595447
51. Martin, R. A., & Ford, T. (2018). *The psychology of humor: An integrative approach*. New York: Academic press.
52. Mazzanti, C. M., Lappalainen, J., Long, J. C., Bengel, D., Naukkarinen, H., Eggert, M., ... & Goldman, D. (1998). Role of the serotonin transporter promoter polymorphism in anxiety-related traits. *Archives of General Psychiatry*, 55(10), 936-940. doi: 10.1001/archpsyc.55.10.936
53. McCrae, R. R. (1996). Social consequences of experiential openness. *Psychological bulletin*, 120(3), 323-337. doi: 10.1037/0033-2909.120.3.323
54. McCrae, R. R., & Costa Jr, P. T. (1985). Comparison of EPI and psychoticism scales with measures of the Five-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 6(5), 587-597. doi: 10.1016/0191-8869(85)90008-X

55. McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the Five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of personality and social psychology*, 52(1), 81-90. doi: 10.1037/0022-3514.52.81
56. McCrae, R. R., Costa, P. T., de Lima, M. P., Simões, A., Ostendorf, F., Angleitner, A., ... & Piedmont, R. L. (1999). Age differences in personality across the adult life span: parallels in Five cultures. *Developmental psychology*, 35(2), 466-477. doi: 10.1037/0012-1649.35.2.466
57. McGhee, P. E. (1971). The role of operational thinking in children's comprehension and appreciation of humor. *Child Development*, 733-744. doi: 10.2307/1127444
58. McGhee, P. (1972). On the Origins Incongruity Humor–Fantasy Assimilation versus Reality Assimilation. V J. H. Goldstein & P. E. McGhee (Ed.), *The psychology of humor: Theoretical perspectives and empirical issues* (61-81). New York: Academic Press
59. McGhee, P. E. (1976). Children's appreciation of humor: A test of the cognitive congruency principle. *Child Development*, 47(2), 420-426. doi: 10.2307/1128797
60. McGhee, P. E. (1977). Children's humour: A review of current research trends. V A. J. Chapman & H. C. Foot (Ed.), *It's a funny thing, humour*. (199-210). London: Pergamon Press
61. McGhee, P. E., & Pistolessi, E. (1979). *Humor: Its origin and development*. San Francisco: WH Freeman.
62. McGhee, P. E., Ruch, W., & Hehl, F. J. (1990). A personality-based model of humor development during adulthood. *Humor. International journal of humor research*, 3(2), 119-146. doi: 10.1515/humr.1990.3.2.119
63. Nerhardt, G. (1970). Humor and inclination to laugh: Emotional reactions to stimuli of different divergence from a range of expectancy. *Scandinavian Journal of Psychology*, 11(1), 185-195. doi: 10.1111/j.1467-9450.1970.tb00734.x
64. Nerhardt, G. (1976). Incongruity and funniness: Towards a new descriptive model, V Chapman, A. J. & Foot, H. C. (Ed.). *Humour and Laughter: Theory, Research and Applications*. (55-62). Oxford: John Wiley & Co.
65. Nerhardt, G. (1977). Operationalization of incongruity in humour research: A critique and suggestions. V A. J. Chapman & H. C. Foot (Ed.), *It's a funny thing, humour*. (47-52). London: Pergamon Press.
66. Nováček, B. J. (2019). *Překlad a adaptace metody k měření humoru v pracovním prostředí*. (Nepublikovaná diplomová práce). Masarykova univerzita.
67. Team, R. C. (2013). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. URL: <http://www.R-project.org/>
68. Redlich, F. C., Levine, J., & Sohler, T. P. (1951). A mirth response test: Preliminary report on a psychodiagnostic technique utilizing dynamics of humor. *American Journal of Orthopsychiatry*, 21(4), 717-734. doi: 10.1111/j.1939-0025.1951.tb00024.x

69. Robinson, M. D., Ode, S., Moeller, S. K., & Goetz, P. W. (2007). Neuroticism and affective priming: Evidence for a neuroticism-linked negative schema. *Personality and individual differences, 42*(7), 1221-1231. doi: 10.1016/j.paid.2006.09.027
70. Romero, E. J., & Cruthirds, K. W. (2006). The use of humor in the workplace. *Academy of management perspectives, 20*(2), 58-69. doi: 10.5465/amp.2006.20591005
71. Rothbart, M. K. (1977). Elephants and marshmallows: A theoretical synthesis of incongruity-resolution and arousal theories of humour. V A. J. Chapman & H. C. Foot (Ed.), *It's a funny thing, humour. (37-40)*. London: Pergamon Press.
72. Rothmann, S., & Coetzer, E. P. (2003). The big Five personality dimensions and job performance. *SA Journal of industrial psychology, 29*(1), 68-74. doi: 10.4102/sajip.v29i1.88
73. Ruch, W. (1992). Assessment of appreciation of humor: Studies with the 3 WD humor test. V Ch. D. Spielberger & J. N. Butcher (Ed.). *Advances in personality assessment, Volume 9. (27-77)*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
74. Ruch, W. (2001). The perception of humor. V A. Kaszniak (Ed.) *Series on Biophysics and Biocybernetics: Volume 10: Emotions, Qualia, and Consciousness. (410-425)*. Singapor: World Scientific.
75. Ruch, W. (Ed.). (2010). *The sense of humor: Explorations of a personality characteristic* (Vol. 3). Berlin: Walter de Gruyter.
76. Ruch, W., & Hehl, F. J. (1983). Intolerance of ambiguity as a factor in the appreciation of humour. *Personality and individual differences, 4*(5), 443-449. doi: 10.1016/0191-8869(83)90073-9
77. Ruch, W., & Hehl, F. J. (1986). Conservatism as a predictor of responses to humour-I: A comparison of four scales. *Personality and Individual Differences, 7*(1), 1-14. doi: 10.1016/0191-8869(86)90102-9
78. Ruch, W., & Hehl, F. J. (1987). Personal values as facilitating and inhibiting factors in the appreciation of humor content. *Journal of Social Behavior and Personality, 2*(4), 453-472. Ziskáno z: <https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/77545/>
79. Ruch, W., & Hehl, F. J. (1993). Humour appreciation and needs: Evidence from questionnaire, self-, and peer-rating data. *Personality and Individual Differences, 15*(4), 433-445. doi: 10.1016/0191-8869(93)90071-A
80. Ruch, W., & Hehl, F. J. (1998). A two-mode model of humor appreciation: Its relation to aesthetic appreciation and. V W. Ruch (Ed.), *The sense of humor: Explorations of a personality characteristic. (109-142)*. Berlin: Mouton de Gruyter
81. Ruch, W. (2010). *Psychology of humor. V V. Raskin (Ed.), The Primer of Humor Research. (17-100)*. Berlin: Mouton de Gruyter.

82. Ruch, W., Ott, C., Accoce, J., & Bariaud, F. (1991). Cross-national comparison of humor categories: France and Germany. *Humor: International Journal of Humor Research*, 4(3–4), 391–414. doi: 10.1515/humr.1991.4.3-4.391
83. Ryan, K. M., & Kanjorski, J. (1998). The enjoyment of sexist humor, rape attitudes, and relationship aggression in college students. *Sex Roles*, 38(9), 743-756. doi: 10.1023/A:1018868913615
84. Saper, B. (1987). Humor in psychotherapy: Is it good or bad for the client?. *Professional Psychology: Research and Practice*, 18(4), 360-367. doi: 10.1037/0735-7028.18.4.360
85. Saroglou, V. (2002). Humor appreciation as function of religious dimensions. *Archive for the Psychology of Religion*, 24(1), 144-153. doi: 10.1163/157361203X00282
86. Saucier, G., & Goldberg, L. R. (1998). What is beyond the Big Five? *Journal of personality*, 66(4), 495-524. doi: 10.1111/1467-6494.00022
87. Saucier, G., & Ostendorf, F. (1999). Hierarchical subcomponents of the Big Five personality factors: a cross-language replication. *Journal of personality and social psychology*, 76(4), 613-627. doi: 10.1037/0022-3514.76.4.613
88. Shade, R. (1991). Verbal humor in gifted students and students in the general population: A comparison of spontaneous mirth and comprehension. *Journal for the Education of the Gifted*, 14(2), 134-150. doi: 10.1177/016235329101400203
89. Shultz, T. R. (1972). The role of incongruity and resolution in children's appreciation of cartoon humor. *Journal of Experimental Child Psychology*, 13(3), 456-477. doi: 10.1016/0022-0965(72)90074-4
90. Shultz, T. R. (1974). Development of the appreciation of riddles. *Child Development*, 45(1), 100-105. doi: 10.2307/1127755
91. Shultz, T. R., & Horibe, F. (1974). Development of the appreciation of verbal jokes. *Developmental Psychology*, 10(1), 13-20. doi: 10.1037/h0035549
92. Scheel, T., & Gockel, C. (2017). *Humor at work in teams, leadership, negotiations, learning and health*. New York: Springer International Publishing.
93. Schick, C., McGlynn, R. P., & Woolam, D. (1972). Perception of cartoon humor as a function of familiarity and anxiety level. *Journal of Personality and Social Psychology*, 24(1), 22-25. doi: 10.1037/h0033305
94. Smith, J. W., & Khojasteh, M. (2014). Use of humor in the workplace. *International Journal of Management & Information Systems (IJMIS)*, 18(1), 71-78. doi: 10.19030/ijmis.v18i1.8340
95. Soto, C. J., & John, O. P. (2017). The next Big Five Inventory (BFI-2): Developing and assessing a hierarchical model with 15 facets to enhance bandwidth, fidelity, and predictive power. *Journal of personality and social psychology*, 113(1), 117-143. doi: 10.1037/pspp0000096

96. Soto, C. J., John, O. P., Gosling, S. D., & Potter, J. (2011). Age differences in personality traits from 10 to 65: Big Five domains and facets in a large cross-sectional sample. *Journal of personality and social psychology*, 100(2), 330-348. doi: 10.1037/a0021717
97. Spencer, H. (1860). The physiology of laughter. *Macmillan's Magazine*, 3.
98. Staňková, K. (2021). *Psychometrické charakteristiky české verze škály hodnocení struktury humoru*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.
99. Sulejmanov, F., Spasovski, O., & Platt, T. (2018). The development of the humor structure appreciation scale and its relation to sensation seeking inventory and need for closure scale. *The European Journal of Humour Research*, 6(1), 124-140. doi: 10.7592/EJHR2018.6.1.sulejmanov
100. Sulejmanov, F., Staňková, K., & Dostál, D. (2022). Humor Structure Appreciation Scale: Analysis of the psychometric properties of the Czech version. *Československá psychologie*, 66(1), 59-75. doi: 10.51561/cspsych.66.1.59
101. Suls, J. (1983). Cognitive processes in humor appreciation. V P. E. McGhee & J. H. Goldstein (Ed.) *Handbook of humor research* (39-57). New York: Springer International Publishing.
102. Suls, J. M. (1972). A two-stage model for the appreciation of jokes and cartoons: An information-processing analysis. V J. H. Goldstein & P. E. McGhee (Ed.), *The psychology of humor: Theoretical perspectives and empirical issues* (81-100). New York: Academic Press
103. Svebak, S. (2014). Humor. V A. C. Michalos (Ed.). *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (311). Dordrecht: Springer Netherlands.
104. TeamGreenside (2014, 10. října). *Chleba s máslem se salámem* [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=95JR6VJh8ho&ab_channel=TeamGreenside
105. Thorson, J. A., & Powell, F. C. (1993). Development and validation of a multidimensional sense of humor scale. *Journal of clinical psychology*, 49(1), 13-23. doi: 10.1002/1097-4679(199301)49:1<13::AID-JCLP2270490103>3.0.CO;2-S
106. Tupes, E. C., & Christal, R. E. (1992). Recurrent personality factors based on trait ratings. *Journal of personality*, 60(2), 225-251. doi: 10.1111/j.1467-6494.1992.tb00973.x
107. Weisberg, Y. J., DeYoung, C. G., & Hirsh, J. B. (2011). Gender differences in personality across the ten aspects of the Big Five. *Frontiers in psychology*, 2, 178. doi: 10.3389/fpsyg.2011.00178
108. Weisfeld, G. E. (1993). The adaptive value of humor and laughter. *Ethology and sociobiology*, 14(2), 141-169. doi: 10.1016/0162-3095(93)90012-7
109. Wickberg, D. (1998). *The senses of humor: Self and laughter in modern America*. New York: Cornell University Press.

110. Wicker, F. W., Barron, W. L., & Willis, A. C. (1980). Disparagement humor: Dispositions and resolutions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(4), 701-709.
doi: 10.1037/0022-3514.39.4.701
111. Wilson, G. D. (1990). Ideology and humor preferences. *International Political Science Review*, 11(4), 461-472. doi: 10.1177/019251219001100404
112. Wilson, G. D., & Patterson, J. R. (1969). Conservatism as a predictor of humor preferences. *Journal of consulting and clinical Psychology*, 33(3), 271-274.
doi: 10.1037/h0027582
113. Zigler, E., Levine, J., & Gould, L. (1966). Cognitive processes in the development of children's appreciation of humor. *Child development*, 37(3), 507-518. doi: 10.2307/1126675
114. Zigler, E., Levine, J., & Gould, L. (1967). Cognitive challenge as a factor in children's humor appreciation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6(3), 332-336.
doi: 10.1037/h0024729

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Korelace mezi faktory Big Five a oceněním struktury humoru

Tabulka č. 2: Deskriptivní statistiky četnosti a věků respondentů

Tabulka č. 3: Dimenze Big Five a s nimi spojené výroky

Tabulka č. 4: Deskriptivní statistika hrubých skóru z dotazníku BFI a HSAS

Tabulka č. 5: Korelace mezi dimenzemi BFI-2 a HSAS

Tabulka č. 6: Korelace subškál BFI-2 a dimenzí HSAS

Tabulka č. 7: Korelace mezi genderem a dimenzemi HSAS

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Škála hodnocení struktury humoru
4. Inventář Big Five-2 (BFI-2)

Příloha 1: Abstrakt bakalářské práce v českém jazyce“

ABSTRAKT BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Vztah mezi osobností a oceněním humoru

Autor práce: Václav Grundman

Vedoucí práce: Filip Sulejmanov, Ph.D.

Počet stran a znaků: 66; 99 008

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 114

Abstrakt:

Cílem této práce bylo prozkoumat vztah mezi oceněním humoru a dimenzemi pětifaktorového modelu Big Five. Pro tento výzkum byl zvolen kvantitativní design, metoda sběru byla internetový dotazník. Celkově 509 respondentů (74 % ženy) hodnotilo vtipnost a averzi vůči čtrnácti vtipům v dotazníku HSAS. Tyto vtipy byly rozděleny podle struktury na nesoulad-řešení a nonsens. Respondenti také vyplňovali osobnostní dotazník BFI-2 s šedesáti položkami. Byl vypočítán Pearsonův koeficient mezi dimenzemi HSAS a BFI-2. Ze čtrnácti hypotéz bylo přijato šest. Byly potvrzeny některé výsledky předchozích studií, konkrétně pozitivní vztah mezi humorem a extroverzí, a naopak negativní mezi humorem a neuroticismem. Dalším předpokládaným vztahem, který byl potvrzen, byla preference nonsensového humoru u osob s vyšším skórem otevřenosti vůči zkušenostem a preference struktury nesoulad-řešení u osob s větší svědomitostí. Přívětivost byla jedinou dimenzí bez nalezených významných vztahů. Nečekaně byl nalezen rozdíl v preferencích humoru mezi muži a ženami. Výsledky byly interpretovány a byl vytvořen návrh navazujících výzkumů.

Klíčová slova: Ocenění humoru, Velká pětka, HSAS, hodnocení struktury humoru

Příloha 2: Abstrakt bakalářské práce v anglickém jazyce“

ABSTRACT OF THESIS

Title: Relation between personality and appreciation of humor

Author: Václav Grundman

Supervisor: Filip Sulejmanov, Ph.D.

Number of pages and characters: 66; 99 008

Number of appendices: 5

Number of references: 114

Abstract:

The aim of this thesis is to investigate the relationship between humor appreciation and the dimensions of the five-factor Big Five model. The collection method was done by an online questionnaire. A total of 509 respondents (74 % of women) rated funniness and aversion of the fourteen jokes in the HSAS questionnaire. These jokes were divided by structure into incongruity-resolution and nonsense. Respondents also completed a BFI-2 personality questionnaire. The Pearson coefficient between the HSAS and BFI-2 dimensions was calculated. Of the fourteen hypotheses, six had been accepted. Some results of previous studies have been confirmed, namely the positive relationship between humor and extroversion, and the negative relationship between humor and neuroticism. Another confirmed relationship claims that people with higher score of openness to experience prefer nonsense humor and people with greater conscientiousness prefer the incongruity-resolution structure. The only dimension without any significant relationships was friendliness. A difference in humor preferences had been found between men and women. The results were interpreted and proposals for follow-up research were created.

Key words: Humor appreciation, Big Five, HSAS, appreciation of humor structure

Příloha 3: Škála hodnocení struktury humoru (HSAS)

Instrukce: Nyní vám předložím několik vtipů. Vaším úkolem bude posoudit je na sedmibodové škále, podle následujících dvou kritérií: „vtipnost“ a „averze“.

Škála vtipnosti

Vůbec není vtipný 0 1 2 3 4 5 6 Velmi vtipný

Škála averze

Vůbec není averzní (žádný odpor) 0 1 2 3 4 5 6 Velmi averzní (silný odpor)

Škála vtipnosti

Pokud shledáváte vtip velmi vtipným, dejte prosím známku 6.

Pokud shledáváte vtip nepříliš vtipným, dejte prosím známku 0.

Škála averze

Pokud shledáváte vtip velmi averzním, dejte prosím známku 6.

Pokud shledáváte vtip nepříliš averzním, dejte prosím známku 0.

Pokud vám vtip bude připadat někde mezi těmito póly, můžete použít stupeň 1-5 na každé škále.

Mějte prosím na paměti, že:

1. Vaše posouzení každého vtipu může mít rozdílné známkování na škále vtipnosti a averze. Například můžete vtip posoudit jako nepříliš vtipný a zároveň nepříliš averzní. Na druhou stranu zde mohou být vtipy, které shledáte velmi averzními (z morálních důvodů či osobního vkusu), ale zároveň velmi vtipnými. V každém případě posuzujte prosím vtipy z obou kritérií: vtipnost, averze (vyplňte prosím obě škály).
2. Snažte se vtipy posuzovat podle svého momentálního pocitu, nezávisle na tom, zda vtip již znáte.

1. Pan Novák jde domů a vidí souseda na balkoně. „Sousedo, proč jste vždycky na balkoně, když vaše žena doma zpívá?“ „To aby si nemysleli, že ji mlátím.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

2. Povídají si dva kamarádi: „Chci se přihlásit na seminář o reinkarnaci, ale vstupné je moc drahé, nevím, co mám dělat.“ „Být tebou, tak nekoukám na peníze, žijeme jen jednou.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
-------------------	---	---	---	---	---	---	---	--------------

Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní
--------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------

3. Muže zaměstnají v supermarketu. První den v práci ho šéf vřele vítá a potřese mu rukou. Potom mu podá koště a říká: „Nejdřív zametete podlahu.“ „Ale šéfe, prosím, vždyť já mám vysokou školu.“ „Aha... promiňte, to jsem nevěděl, ukážu vám, jak se koště správně používá.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

4. Žena říká manželovi: „Celý den jenom koukáš na televizi, co kdybys šel a zalil kytky?“ „Ale vždyť prší!“ „No a? Tak si vezmi deštník!“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

5. Je pátek odpoledne a doktorovi praskly doma vodovodní trubky, voda všude, velký nepořádek. Doktor volá opraváře: „Prosím, okamžitě přijedte, praskly mi vodovodní trubky ve sklepě!“ „Dneska nemůžu, mám návštěvu, zavolejte někomu jinému,“ odpoví opravář. „Hlavně, že když někdo onemocní a zavolají mě, tak musím okamžitě přijet.“ „Máte pravdu, hned přijedu.“ Opravář přijede k doktorovi, otevře dveře do sklepa, hodí tam dva aspiriny a říká: „Pokud to neopadne do pondělí, zavolejte znovu.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

6. Had jede na kole a potká kamaráda. „Kámo, jak můžeš jezdit na kole, když nemáš nohy?“ „No jo vlastně,“ řekne had a spadne z kola.

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

7. Proč jsou sloni šediví?- To aby sis je nespletl s kanárkem.

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

8. Muž se ptá své ženy: „Jak to, že se nezlobíš, když na tebe křičím?“ „No, jdu a uklízím toaletu.“ „A jak ti to může pomoci?“ „Používám tvůj zubní kartáček.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

9. Na parkovišti chlap líbá svoje auto a se slzami v očích ho hladí. Jeho kamarád jde kolem a ptá se: „Prodáváš ho?“ „Ne, žena dostala řidičák.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

10. Chlap má psa, který hraje na piano a kočku, která zpívá. Projel s nimi celý svět a vydělal hodně peněz. Jednoho pána to velmi zaujalo a jel na každé vystoupení, aby zjistil, co je to za trik. Zeptal se tedy majitele zvířat: „Prosím, řekněte mi, jaký je v tom trik, musím to vědět.“ „To je tajemství, nemůžu vám to prozradit.“ Po chvíli nabídne majiteli milion, a ten mu řekne: „Kočka je podvodník, jenom otvírá pusku, to pes hraje i zpívá.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

11. Řidič srazí chodce na přechodu a říká: „Máte štěstí, že jsem doktor,“ a chodec říká: „Ale vy máte smůlu, protože já jsem právník.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

12. Malá holčička se ptá maminky: „Mami, co to znamená „změna názoru“?“ „No, miláčku, to je, když tvůj tatínek přijde se svým názorem a odchází za 5 minut s mým.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

13. Novinář dělá rozhovor s chovatelem ovcí. „Kolik kilo váží tyhle ovce?“ „Ta černá, nebo ta bílá?“ „Ta černá.“ „50 kilo.“ „A ta bílá?“ „Taky 50 kilo.“ „A kolik dávají mléka?“ „Ta černá, nebo ta bílá?“ „Tak ta černá.“ „Dva litry.“ „A ta bílá?“ „Taky dva litry.“ Novinář je trochu zmatený. „Proč se mě ptáte, jestli černá nebo bílá, je v tom nějaký rozdíl?“ „No, podívejte, ty černé jsou moje...“ „Dobře a ty bílé?“ „Ty jsou taky moje.“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

14. Pes se vydal do redakce, vytvořit reklamu. „Co tam chcete napsat?“ ptá se redaktor „Haf, haf, haf, haf, haf, haf, haf, haf.“ „To je osmkrát „haf“, můžete tam přidat ještě jedno haf bez příplatku,“ říká redaktor psovi a pes odpoví: „A jaký smysl by ten inzerát potom měl?“

Vůbec není vtipný	0	1	2	3	4	5	6	Velmi vtipný
Vůbec není averzní	0	1	2	3	4	5	6	Velmi averzní

The first four items are “warm up”

INC-RES humor = items 5, 8, 9, 11, 12

NON humor = items 6, 7, 10, 13, 14

Příloha 4: Inventář Big Five-2 (BFI-2)

Následující vlastnosti mohou nebo nemusí vystihovat vaši osobnost.

Zapište za každým tvrzením číslo vyjadřující, do jaké míry s ním souhlasíte nebo nesouhlasíte.

1 Zcela nesouhlasím 2 Spíše nesouhlasím 3 Ani nesouhlasím ani souhlasím 4 Spíše souhlasím 5 Zcela souhlasím

Považuji se za někoho, kdo

1. ...je společenský, družný.
2. ...je soucitný, má dobré srdce.
3. ...má sklon být chaotický.
4. ...je uvolněný, dobře zvládá stres.
5. ...se o umění příliš nezajímá.
6. ...se umí prosadit a projevovat své vlastní názory.
7. ...je uctivý, s ostatními zachází s úctou.
8. ...má sklon být líný.
9. ...zůstává optimistický i po nějakém nezdaru.
10. ...zajímá se o mnoho různých věcí.
11. ...zřídka kdy pocítuje vzrušení a nadšení pro věc.
12. ...má sklon hledat chyby na ostatních.
13. ...je spolehlivý, ve svém chování stálý.
14. ...je náladový, střídá se mu dobrá a špatná nálada.
15. ...je vynalézavý, nachází důmyslné způsoby, jak něco dělat.
16. ...bývá tichý.
17. ...s ostatními příliš nesoucí.
18. ...je systematický, udržuje ve věcech pořádek.
19. ...bývá napjatý.
20. ...je fascinován uměním, hudbou a literaturou.
21. ...je dominantní, zastává roli vůdce.
22. ...s ostatními vyvolává rozepře.
23. ...má obtíže začít s úkoly.
24. ...se cítí sebejistě, je sám se sebou spokojen.
25. ...se vyhýbá intelektuálním a filosofickým debatám.
26. ...je méně činorodý než ostatní.
27. ...má v povaze odpouštět.

28. ...bývá poněkud ledabylý.
29. ...je emočně vyrovnaný, jen tak něco ho nerozhodí.
30. ...není příliš tvořivý.
31. ...je někdy plachý, introvertní.
32. ...pomáhá ostatním a není sobecký.
33. ...udržuje věci úhledné a uspořádané.
34. ...si hodně dělá starosti.
35. ...oceňuje umění a krásu.
36. ...pokládá za obtížné ovlivňovat druhé.
37. ...je někdy na ostatní hrubý.
38. ...je výkonný, věci dotahuje do konce.
39. ...je často smutný.
40. ...je přemýšlivý, nad věcmi uvažuje do hloubky.
41. ...je plný energie.
42. ...je vůči záměrům ostatních nedůvěřivý.
43. ...je důvěryhodný, vždy se na něj dá spolehnout.
44. ...drží své emoce pod kontrolou.
45. ...má potíže si ledacos představit.
46. ...je povídavý.
47. ...dokáže být chladný a bezcitný.
48. ...zanechává nepořádek, neuklízí.
49. ...jen zřídka cítí úzkost nebo strach.
50. ...si myslí, že poezie a divadlo jsou nudné.
51. ...upřednostňuje, aby se vedení ujali ostatní.
52. ...je k ostatním slušný a zdvořilý.
53. ...je vytrvalý, pracuje, dokud úkol nedokončí.
54. ...má sklon bývat skleslý, v depresi.
55. ...se příliš nezajímá o abstraktní myšlenky.
56. ...projevuje velké nadšení.
57. ...si o lidech myslí to nejlepší.
58. ...se někdy chová nezodpovědně.
59. ...je emočně impulzivní, snadno se nenechá vyvést z míry.

60. ...je originální, přichází s novými nápady

Skórování škál BFI-2. Položky označené R jsou naformulovány tak, aby vyjadřovaly opačný pól dimenze pětifaktorového modelu. Tyto položky je nezbytné před zahájením analýz přepólovat.

Extroverze: 1,6,11R, 16R, 21, 26R, 31R, 36R, 41, 46, 51R, 56

Sociabilita: 1,16R, 31R,46. Asertivita: 6, 21,36R, 51R. Energičnost: 11R, 26R, 41, 56.

Prívětivost: 2,7,12R,17R, 22R, 27, 32, 37R, 42R, 47R, 52, 57

Soucit: 2,17R, 32, 47R. Uctivost: 7, 22R, 37R, 52. Důvěra:12R, 27, 42R, 57.

Svědomitost: 3R,8R,13,18, 23R, 28R, 33, 38, 43, 48R, 53, 58R

Organizovanost: 3R,18, 33, 48R. Produktivita: 8R, 23R, 38, 53. Zodpovědnost: 13, 28R, 43, 58R.

Negativní emocionalita: 4R, 9R, 14, 19, 24R, 29R, 34, 39, 44R,49R, 54, 59

Úzkost: 4R, 19, 34, 49R. Deprese: 9R, 24R, 39, 54. Emoční nestálost: 14, 29R, 44R, 59.

Otevřenost mysli: 5R,10,15, 20, 25R, 30R, 35, 40, 45R, 50R, 55R, 60

Intelektuální zvědavost: 10, 25R, 40, 55R. Estetické cítění: 5R, 20, 35, 50R. Kreativní představivost: 15, 30R, 45R, 60.